Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Октябрийн 1921 оной ...ийн 21-һээ гарана | № 49 (17472) | 1987 оной февралийн 27, пятница | Сэн 3 мүн.

«Хүнэй ээрынь ажабайдал, тэрэнэй баяр баясхалан ба һанаа зоболго, сэдьхэлээ хүдэлэлгэ ба этигэл найдабаринууд профсоюзай ажал ябуулгын гол анхаралда байха зэргэтэй»

М. С. ГОРБАЧЕВ.

СССР-эй профсоюзуудай XVIII съезд

...ийн 25-да Москвада Кремь... Дүрэгүүдэй ордон соо съезд ...ргэлжэлүүлэб.

...ой заседани дээрэ КПСС-эй ... Генеральна секретарь **М. С. ...** ...ргэ хэлээ.

...й хэлэһэн үгэ ехэ анхаралта ... шагнагдажа, удаан үргэлжэлэн альга ташалгаар нэгэнтэ бэ...дээ.

...дүүд совет профсоюзуудай ...нуудые зүбшэн хэлсэжэ үргэлжэлүүлэб.

...ратние, арадай социалис ...хирагае саашадань хүргөөжэлгүүдээр КПСС-эй ЦК-гай ...у Пленумэй шиидхэбэринүүд ...профсоюзуудай эмхидхэлэй ажалда тон шухала удха шанартай «Мособлстрой» гэжэ 18-...ностын эрхилэгшэ **Н. И. Трав...** Белоруссийн профсоюзуудай ...ганска советэй түрүүлэгшэ ...ванарик, профсоюзуудай Мол...республиканска советэй түрүүлэгшэ **Г. И. Еремей**, нютагай промышленностин болон коммунально-...ай предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай ЦК-гай ...гшэ **Г. П. Сорокина** тэмдэглэ...

...ай предприяти (нэгэдэл) туйлинин проект энээндэ баһал ...дэгдэнхэй. Проектын гол боломжуудые ажалшадай һанаа сэдьхэлдэ ...ы дээрэ хүрөөсэна гээд үгэ ...д тэмдэглэнэн байна. Тиибэ...ргэ хоёон үнэхаглалай шэнхүүлэбэрилгэ ба түсэблэхэ та...предприятинуудай зарим то...ргэнүүд ойлгосотой бэшээр ...агданхай.

...ссоюзай органууудай хүдэлмэрилэгшэд хуушанай окол аргануудһаа удаанаар сүлөөлэгдэнэ гээд съезд дээрэ һанаа зобонгёор хэлэгдэ. Тобшолон хэлэбэл, ВЦСПС-эй орёо ехэ байгууламжада хубилалтануудые хэхэ эргэтэй гээд удрадхагдаа. Нютагуудһаа ороһон үүсхэлнүүдые аппарат саг дэры дэмжэхэ ёһотой. Орон соомнай ажалша коллективүүдэй хэдэн мянган совет хүдэлнэ. Тэдэнэр ёһын тэдысэ эмхинүүд болохо ёногүй. Энээнтэй хамта иимэ совет тухай жэшээтэ дүрим мүнөө болотор ВЦСПС-эй зохёон хараалаагүй байһаниинь ойлгосогүй.

Мандатна комиссиин элидхэлые тэрэнэй түрүүлэгшэ ВЦСПС-эй секретарь **В. П. Прозоторов** хэбэ.

Социалис мүрысөө нэгэл янзаар, ёһын тэдысэ эмхидхэхэ ябадалые хайшан гэжэ болоолхаб? Шэнэ шэнжэ, үнэхөөрөө зохёохы удха хайшан гэжэ тэрэзкэдэ оруулхаб? Профсоюзуудай Ленинградска областной советэй түрүүлэгшэ **В. И. Коржов**, Калининай ССР Союзай 60 жэлэй нэрэмжэтэ пумаажан будэй комбинадай эзэргшэ, нютаг-...ргаар облсовпрофой секретарь **В. А. Колосова**, профсоюзуудай Татарай областной советэй түрүүлэгшэ **Г. С. Баштанюк**, Ставрополийн хизаарай агропромышленна комплексын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай Ипатовска райкомой түрүүлэгшэ **В. И. Авдеева** энээн тухай һанаагаа табиигаар хэлээ.

Профессиональна союзай гэшүүн бүхэн шэнэдхэн хубилгалгын хуби заяанай түлөө харюусаха эзэргэтэй, гээд үгэ хэлэгшэд заагаа. Саарһа бэшэлгээр, суглаагаар дашууржа, ажал хүдэлмэрин муугаар эмхидхэжэ тараагдангүй, харин хэрэг байдалые һайжаруулгада хүнүүдэй эрэшэ'хүсые, бэлиг шадабариие шэглүүлхын тула бүхы эрхэ байдал байгуулха шухала. Түрүүшүүлэй, эрхим коллективүүдэй дүй дүршэлые эдэбхитэйгээр идхан дэлгэрүүлхэ гээшэ профсоюзуудай эсэшэ сусашагүйгөөр һанзагаа табиха зүйл болохо ёһотой.

Ажалшадай бодото эрхэнүүд болон эша туһые хамгаалха зуураа, үйлэдбэриин зорилгонуудые шиидхэлгэдэ ба социальна һалбариие хүгжөөлгэдэ таһалдал гаргахагүйн тула профсоюзууд өөрынгөө ажал ябуулгада бүхы юумэ хэхэ эзэргэтэй. Үйлэдбэриин «Карагандауголь» нэгэдэлэй Октябриин революцийн 50 жэлэй нэрэмжэтэ шахтын проходчигуудай бригадир **Г. А. Аккошкаров**, Томско областкин В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ совхозой оньһон аргаар үнеэдые һаадаг оператор **Т. П. Скоробогатых**, һалбаринууд хоорондын научно-техническэ «Микрохирургия глаза» комплексын генеральна директор **С. Н. Федоров**, профсоюзуудай Грузиин республиканска советэй түрүүлэгшэ **В. М. Сирадзе** болон бусад үгэ хэлэхэдээ, энээндэ онсо анхаралаа хандуулһан байна.

Профсоюзуудай шиидхэдэг социальна зорилгонуудай арадай депутатуудай нютагай Советүүдэй иимэл зорилготой тааралдадаг байһаниинь ойлгосотой. Хоёр ба гурбан халаанай хүдэлмэриин гуримда ороһотой холбоотой асуудалнуудые имагтал хамтынгаа хүсоор шиидхэжэ болохо.

Ажалшадай амаралта тухай, санаторно-аргалалгые эмхидхэлгэ тухай һанаагаа багаар табидаг ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй, профсоюзай комитедүүдэй нэрээр шанга шүүмжэлэл ороо. «Курсовко» гэдэгүүд амархашье, аргалуулхашье, ямаршье эрхэ байдал хангахагүй гээд хэлэгдээ. Профсоюзай зарим хүдэлмэрилэгшэдые иимэ «курсовкоор» аргалуулхые эльгээхэ байгаа, тиигэбэл тэдэниие хүдэлмэришэдтэ дурадхахые болихо һэн гэһэн дурадхал зал соохи хүнүүдые хүлгүүлһэниинь дэмы бэшэ.

Манай элүүрые хамгаалгые шэнэдхэн хубилгалгада профсоюзууд эдэбхитэйгээр хабаадахэ эзэргэтэй.

Профсоюзай эхин организациннуудай өөһэдөө мэдээд асуудалнуудые шиидхэдэг байгалые улам хүгжөхые саг эрилтэ табина гээд үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ. Мүнөө үедэ тэдэнэрэй хүдэлмэри түбэй газарһаа олон тоото заабаринуудаар үлүүсэ ехэзэр хүтэлбэрилэгдэнэ.

Эрдэм-техникын дэбжэлтэ болбол, манай общественые шэнэдхэн хубилгалгын эршые хурдадхалгын гол арга замуудай нэгэниинь болоно. Съездын делегадуудай хэлэһэн үгэнүүд соо энээн тухай онсолон тэмдэглэгдэ. Һалбари бүхэндэ, предприяти, хүдэлмэриин газар бүхэндэ ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые хайшан гэжэ дээшэлүүлхэб гэһэн өөрыгөө шүүмжэлхы шэнжэтэй хөөрэлдөөнүргэлжэлһөөр. Тобшолбол, Москвагай гэр барилгын нэгэдэхи комбинадай комплексно бригадын хүтэлбэрилэгшэ **В. Г. Борисов**, Тюмениин профсоюзай обкомой түрүүлэгшэ, нефтиин болон газай промышленностиин хүдэлмэришэдэй профсоюзай ЦК-гай секретарь **Н. К. Трифонов** энээн тухай хэлэһэн байна.

Ажалшадай эрдэм, техникын талаар зохёохы ажал ябуулгые хүгжөөлгэдэ туһа нэмэри хэхэ, ухаалан зохёогшод болон уралан нарижуулагшадай аша туһые хамгаалха хуулиин документнүүдые зохёожо, нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй гээд делегадууд хэлээ. Энэмнай болбол, ВЦСПС-эй, һалбариин профсоюзуудай Центральна комитедүүдэй, ВОИР-ай Центральна советэй болон ВСНТОгой шухалын шухала зорилгонуудай нэгэниинь мүн.

М. С. Горбачевой съезд дээрэ хэлэһэн үгэ соо профсоюзуудай ажал ябуулгые эдэбхижүүлхэ, шэнэдхэн хубилгалгада, хурдадхалгын хараа шугамые бэелүүлгэдэ тэдэнэрэй үүргые дээшэлүүлхэ тодорхой программа найруулагданхай, гээд делегадууд тэмдэглээ. Партиин тодорхойлһон революционно хубилалтануудай хараа шугамай зуб байһые үгэ хэлэгшэд онсолон заагаа.

Кубын Ажалшадай профцентрэй генеральна секретарь **Роберто Вейга Менендес**, Чехословакиин революционно профсоюзна хүдэлөөнэй центральна советэй түрүүлэгшэ **К. Голман**, Профессиональна союзуудай бүхэ Польшын хэлсээнэй түрүүлэгшэ **А. Медович**, Вьетнамай профсоюзуудай федерациин түрүүлэгшэ **Фам Тхе Зюет**, Австриин профсоюзуудай нэгэдэлэй түрүүлэгшэ **А. Бенья**, Конголеэзэй профсоюзай конфедерациин секретарь **Жан-Мишель Бокамба-Янгума** гэгшэд съездэй хандажа, амаршалгын үгэ хэлээ.

Социально экономическа хүгжэлтые хүрдадхаха зорилго урдаа табиһан орон дайн дажарта дуратай байхагүй, гээд гадаадын айлшад тэмдэглээ. Тэрэ амгалан тайбан байдалые үнэхөөрөө хүсэнэ, тэрэнэй түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэнэ. Энээнтэй хамта КПСС-эй болон Совет гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэд гадаадын политикын талаар шэнээр бодомжолно, юрэ бусаар хандана гээд үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ.

КПСС-эй XXVII съездын оршон байдал, тэрэнэй түүхэтэ шиидхэбэринүүд профсоюзай дээдын хуралдаанай үгэ бүляалдаата хөөрэлдөө зоригжуулна, гэжэ айлшад хэлэбэ. Тиимэһээ профсоюзуудай съезд дээрэ профессиональна союзуудай ажал ябуулгые үндэһөөрнь „шэнэдхэхэ шухала гээд онсолон тэмдэглэгдэһэниинь дэмы бэшэ.

Съезд хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлнэ. **(ТАСС).**

ҮНЭН СЭХЭ ЗАМААР, ПАРТИИН ЗААҺАН ЗАМААР

ШЭНЭДХЭН ХУБИЛГАЛГА — АРАДАЙ АМИН ШУХАЛА ХЭРЭГ

СССР-эй профсоюзуудай XVIII съезд дээрэ М. С. ГОРБАЧЕВОЙ хэлэһэн үгэ

...ийн делегадууд!

...ай Центральна Комитет...ийн танай съездые, ...ийн дамжуулан, Совет ...ийн ажалшадые ха...ийн амаршалнаб.

...ай, нэгэ урда тээ, февраль...ийн 25-да, эндэ — Кремь...Дүрэгүүдэй ордон соо ...ой XVII съезд хүдэлмэ...ийн. Энэ хадаа ма...ой ороной хуби заяанда, ...ой социализмын аша туй...ий эрьелтын съезд бо...ийгаа. Тэрэ шэнэ об...ий байгуулха талаар оло...ий дүршэлөө үргэнөөр, ...ийгажа байнгүй шэнжэ...ой ороной социально-эко...ийн хурдадхалгын, эб...ийн болон энэрхы һайхан ...ностуудай түлөө тэмсэ...ой ороо бадаруулна хараа...ые тодорхойлоо.

...ийн ЦК-гай январийн ...ий хара урда тээ болоо...ийн байдалые бидэ...ой ...ой ябадалые улам ...ий политическэ бүхы ажал...ые шэнэдхэн хубилгаха...ые тодорхойлһон, нии...ий ажабайдалые демократи...ий үргэн өгэ бодомжые ...ий, революционно ху...ийн дүрэ бэрхэшээл түбэ...ийн, хүнаруулһан бүхы юу...ийн зайсуулжа, урагшаа...ый түргөөр дабшаха ер...ийн байгаа.

...ийн эзбсэгтүй дэлхэйн ...ий хүн түрэлтэнэй ажами...ий түлөө хуралдаанда ...ий дагшадай уулзалга неде...ий хэлэлта үлүү сагай урда ...ий гарыль соо болоо һэн.

...ий гурэнэй гадаадын по...ийн стратегиин политиги...ий сэдьхэл бодолой үнэ...ий хүнүүдэй, хүн түрэлтэ...ий шухала зорилгонуудые...ий хүрүүн тэдэнэй эгээл ...ий асуудал болохо газар...ий дээрэ ажамидаралые ...ий гэжэ аршалан хамгаа...ий гэшэг гэһэн асуудалда...ий ямараар хандаха ушаа...ий нэрэ хүндэ ехэтэй, ...ий хабаадалгатай хурал...ий үнэнэ табиһиемнай таа...ий ...ий байнат.

...ий ye сагай асари ехэ ...ий үүсхэлнүүдые, үнэтэ...ий бэлигүүдые, улам бэ...ий байһан этигэл найда...ий, амитын хүгжэлтэ дэбжэл...ий хүрүшарһан юумэнтэй түлөө...ий гаралай бүүрашагүй шан...ий ажалые шэнээр сэгнэлгын...ий ажай эршэ дэлисэ эдэ үйлэ...ий хүдэлэ элээр харуулагда...ий. Энэ хадаа айхабтар хүндэ...ий хаа, онсо һонирхол...ий саг, хүнүүдэй хүсэ шаа...ий эрхэтэй ёһоной хатуу...ий тэдэнэй патриот ёһо...ий юдэрэлдэ, һанаагаа амар...ий байгалда общественый эти...ий найдалай ye саг болоно.

...ий съездэй бодото хүдэлдэ...ий, тэрэнэй баталан аба...ий шиидхэбэринүүдэй манай ...ий хүсэл эрмэлээлээр ...ий оруулагдаа байһандань, ...ий этигэн найданабди.

...ий хадаа юрэнхы дээрээ ...ий болзор гээшэ ааб даа. ...ий ниитын гүн - гүнэзгы ...ий эрэрэгэ үнгэрһэн жэл ай...ий ехэ удхатай байгаа. Гэ...ий ажалал эгээл түрүүшын алхамууд хэгдэбэ гэжэ мүнөө бидэ һайн ойлгонобди.

Эгээл тиимэһээ бэрхэшээл түбэгтэй юумэн бидэнэй урда хүлөөжэ байна. Мүнөө болотор бидэ шэнэдхэн хубилгалгада гол түлэб бэлдэһэн байнабди: тэрэнэй стратегиие зохёогоөбди, гол харгы замуудыень хараалаабди, тохёолдуулагдажа байһан бэрхэшээл түбэгүүдэй ушар шалтагаануудые элирүүлээбди. Ажал хэрэгүүдэйгээ хараа шэглэлые тодорхойлообди.

Мүнөө шэнэдхэн хубилгалые бодото дээрэнь үргэнөөр бэелүүлхэ хэрэгтэй. Эхилжэ байһан 1987 он энэ талаар гол түлэб тодорхойлхы жэл болохо ёһотой. Ушарынь юуб гэхэдэ, мүнөө шэнэдхэн хубилгалгын хуби заяан шиидхэгдэжэ, хурдадхалгын үндэһэ һуури табигдажа байна.

Шэнэдхэн хубилгалга хадаа һанал бодол бэшэ, харин бодото хэрэг болоно гэжэ ЦК-гай январийн Пленум дээрэ тэмдэглагдэгэ һэн. Тэрэ олониитые хабаадуулна, тиимэһээ социализмын аша туһада, манай обществые шэнэдхэн хубилгалгын еша туһада хүдэлжэ байна.

Бидэ хоёһон газарта ажалаа ябуулжа байна бэшэбди. Тэдэ хоёһон газарта мүртэй юумэ бэелүүлжэ шадахагүй ха юмши даа. Манайда омогорхомоор, түшэглэмоор юумэн бии, бидэнэй юуһнээшье үлүүгээр сэгнэдэг үнэтэ шухаг баяглууд бии.

Манай орон дотор, бүхы дэлхэй дээрэхи үйлэ хэрэгүүдэй хүгжэлтые эрид хубилгаһан, хүн түрэлтэнэй хуби заяанда туйлай ехэ мүр сараа үлөөһэн асари ехэ революци хэһэн байнабди.

Социализмые бодото дээрэнь бэелүүлгын айхабтар ехэ, олон янзын, үшөө эсэстэнь хүрэтэр бодомжолон үзэгдөөгүй дүй дүршэлтэй болоһон байнабди. Ленинэй һургаалай үндэһөөр тэрээндэ хододоо хандажа, ажабайдалһаа үндэһэтэй зорилгонуудые шиидхэхэ ёһотойбди.

Манай агуулхэ ороной бүхы арадуудай эршэ хүсөөр, бэлиг шадабариаар байгуулагдаһан, арьбадхагдаһан экономическа, эрдэм-техникын ба оюун ухаан бодолой асари ехэ хүсэтэйбди.

Нүхэдүүд, бидэ үнэхөөрөөшье ехэ зам, хүшэр хүндэ ба баатаршалгата зам гаталаабди. Гэбэшье али бүхы туршалгануудые гаталан дабахадаа, арад зоной революционно хүсэл эрмэлээлые, социализмда, тэрэнэй үндэр дээдын уг зорилго болохо үнэн зүб байлгада этигэл найдалые нангинаар сахижа ябаабди.

Бидэ амжалта түйлаабди, Бидэ бүхы юумэ гаталаабди, бидэ бүхы туршалга шалгалтануудые дабаабди. Бидэ модон анзаһатай байһанаа үзэгдөө дуулдагүй ехэ амжалта түйлажа, замбуулинай дайдада гараабди, бидэ агуулехэ амжалта түйлатануудайнгаа бэяр жаргалаар сэдьхэлээ ханажа байнабди.

Бүхы үеын совет хүнүүдые батаар нэгэдүүлдэг ниитын еша туһа тухай эрхэтэн ёһоной анхарал оролдолго ба ажалай хоорондохи эбдэршэгүй бата холбоон, манай патриотизм, ажалай омогорхол, хүдэлмэриин эдэбхи үүсхэл, Октябриин агуулехэ хэрэгтэ хабаатай бэйлгын нангин мэдэрэл — эдэ бүгэдэ манай байгуулалгын асари ехэ туйлалтанууд болоно. Тэдээнгүйгээр бидэ урагшаа дабшажа шадахагүй байнабди.

Имагтал ажалша хүн, нэн түрүүн революционно ёһо заншалнуудта үнэн сэхэ хүдэлмэришэн анги мүнөөдэрэймнай шэнэдхэн хубилалтануудай дабшуулхы гол хүсэн болоно. Ажалша бүхэриг байлга хадаа манай арадай сэдьхэл бодолой эгээл үнэтэ шухаг баялиг мүн, харин мэргэжэл шадабаринь хүнэй эгээл ехэ нэрэ хүндын хэрэг болоно.

Мүнөө манайда ажал хэрэгэйкгээ ёһотойл шадабаритад бии. Тусхайлбал, Кемеровскэ областиин «Южкузбассуголь» нэгэдэлэй «Распадская» шахтын бригадир Владимир Матвеевич Гвоздев, Москвагай «Трехгорная мануфактура» гэжэ пумаажан будэй комбинадай нэхэгшэ Нина Николаевна Щербакова, «Таллинстрой» трестын бригадир Вяйно Александрович Саар, Башкирай АССР-эй Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой һаалишан Разифа Салиховна Ханова, Кузнецкэ металлургическа комбинадай түмэр хабтайлгадаг станай оператор Валерий Макарович Колесников, Петропавловск-Камчатскиин худалдаа наймаанай портын комплексно бригадын бригадир, Евгений Петрович Размятов гэгшэдээ жэшээ абаха, тэдэнэрээ һуралсаха хэрэгтэй.

Манай ye саг — революционно хурдадхалгын ye саг эдэ болон бусад хэдэн мянган хүнүүдэй нэрэнүүдые тодоруулаа. Иимэ хүнүүдые арад зон шэнэдхэн хубилгалгын стахановецууд гэжэ нэрлээ. Минии һанахада, зүбөөр нэрлээ шуу. Манайда хаа хаанагүй олохон ажалша коллективүүдтэ иимэ хүнүүд бии.

Общественые хубилгахын түлөө, шэнэдхэн хубилгахын түлөө үгэ хүүрээрээ, найдуулгануудаараа бэшэ, харин шэнэ ёһоной, үнэн шударгы ажалаараа тэмсэгшэдэй үдэрһөө үдэртэ улам олошоруулагдахын түлөө тэмсэхэ шухала.

Һайн тээшээ хубилалтануудай дары түргөөр бэелүүлэгдэхыень бидэ бултадаа хүсэжэ байһамнай элитэ. Партиин табиһан үндэр ехэ уг зорилгонууд, экономиодо, социальна ба политическэ һалбариинуудта боложо байһан хубилалтанууд революционно үнэзэгы удхатай байна. Олонхид тэсэжэ ядангаар хандана, социальна ба материальна ашаг үрэ дары түргөөр абахые хүсэнэ. Латви болон Эстониин ажалшадтай һаяхан хэһэн үүлзалгануудһаа иимэ һанал бодол түрэһэн байгаа.

Нүхэдүүд, үнэн сэхэ руунь хэлэхэ ёһотойбди. Имагтал нэгэ аргаар — ашаг үрэ ехэтэй, бүтээсэ ехэтэй ажалаар ябуулгадаа зорилгонуудые үедэ предприятинуud ажабайдалай шэнжэ шанарые дээшэлүүлжэ болоно. Хубаарилгын, тодорхойлогын ямаршье онол аргануud зүндөө юумэ байгуулжа шадахагүй бшуу.

Үнэхөөрөөшье, арадай ажахые хүтэлбэрилгэдэ, социальна, политическэ ба үзэл сурталай һалбариинуудта бидэ олохон юумэ нарижуулан һайжаруулха ёһотойбди. Манайда иимэ хүдэлмэриин бэелүүлэгдэжэ байһые, саашадаашье ябуулагдаха байһые таанад ойлгонот. Зүгөөр бүхы ажал хэрэгээ үндэһөөрнь һайжаруулха шухала.

Орон дотохи ажал хэрэгүүдэй ямараар ябуулагдажа байһанай түлөө партиин, төрэнэй хүтэлбэрилхы органууудай харюусалгатай байһан тухай Центральна Комитедэй январийн Пленум дээрэ сэхэ хэлэгдээ һэн. Гэбэшье энэмнай имагтал ажал хэрэгэй нэгэ тала, зүгөөр тон шухала тала болоно. Ондоо тала бии.

Сэхыень хэлхэдэ, мүнөө һали-були ажалай, хүлһээ гаргежа олоогүй салин хүлһэнэй, абаха ёногүй байһан шангуудай, нэгэ нэгэндээ шанга эрилтэ табидаггүй, хиналта тогтоодоггүй, харюусалгагүй оршон байдалай олохон хүнүүдэй һанаеень зобоодоггүй байһаниинь нюуса бэшэл.

Манай материальна ба социальна этигэл найдалай бэелүүлэгдэхын тула сагай, хүсэлэл оролдолгонуудые, бодото ябуулганууудай хэрэгтэй байһаниинь ойлгосотой.

Шэнэдхэн хубилгалга — энэ хадаа хүн бүхэнэй, тусхайлбал, хүдэлмэришэнэй, колхозниигой, алба хаагшын, инженерэй, эрдэмтын, багшын, министрэй, партийна хүдэлмэриилэгшын эршэмтэй, үнэн шударгы ажалһаа дулдыдаха байна. Тэд хаа хаанагүй ажал хэрэгнай иимээр ябуулагданагүйл.

ЦК-гай январийн Пленум дээрэ нёдондо жэл туйлагдаһан һайн хубилалтануудые сэгнэхэдээ, партийн политикые, шэнэдхэн хубилгаха талаар тэрэнэй хараа шугамые совет арадай хүсэн түгэлдэрөөр дэмжэжэ байнаниинь эдэ бүгэдэндэ элээр харагдана гэжэ тэмдэглээ һэмди.

Гэбэшье эдэ бүхы һайн хубилалтануудай экономическа хүгжэлтын тогтууритай үйлэ хэрэгэй болоогүй байнаень жэлэй эхин харуулба шуу. Нёдондо жэлэй ноябрьһаа хойшо металлургида, химическэ, электронно промышленностьда бэрхэшээл түбэгүүд үргэдэһэн байгаа. Зүгөөр министерствануудтэшье, СССР-эй Госплан дэшье, Госснабтэшье, тиихэдэ эдэ һалбариинуудай олонхи предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдшье тохёолдоһон байдалые зайаруулхын тула саг соогоо анхаралаа хандуулаагүй, хэмжээнүүдые абаагүй байгаа.

Ажахы эрхилэлгын шэнэ онол аргануудта олороо оролгын үедэ предприятинуud болон нэгэдэлнүүдэй ажал ябуулгада эрилтын шангаар табигдажа байхада түбтэ, мүн нютагуудта олохон хүнүүд хүдэлмэридэ муугаар бэлдээ гээд январийн дүнгүүд харуулаа.

Мүнөө ажал хэрэгнай зарим тэдэ һайжаруулагдана, гэбэшье удаанаар һайжаруулагдана.

Хурдадхалгын хэрэгэй аша туһада, экономико хүгжөөлгэдэ хубитаяа ехээр оруулхын аша туһада хараалагдаһан түсэбүүдые амжалтатайгаар бэелүүлхэ хэрэгые хүдэлмэришэн анги, бүхы ажалшад ойлгохо аабза гэжэ партиин Центральна Комитет тоолоно.

Мүнөө бидэ общество доторхи байдалые үндэһөөрнь хубилгахые хүсэжэ байнабди. Урдынхидал мэтээр ажаһуужа, ажаллажа шадахагүй байнабди. Энэ ушар бидэнэй зүрхэ сэдьхэлые ханаажа шадахагүй. Хуушарһан һанал бодолоо зайсуулагүй һаа, бидэ юушье туйлажа шадахагүй байнабди. Тиигэбэл ороноо хангалтагүй һулаар хүгжэлгын, нойрсолгын байдалда дахинаа оруулжа, общественодо айхабтар ехэ бэрхэшээл түбэгүүдые ушаруулха байнабди. Эндэ би январийн Пленумэй гүн гүнзэгы удхада үшөө дахин тогтожо хэлэхые хүсэнэб.

Бидэнэр 1985 оной апрелийн Пленум үнэргөөбди. Энэ хадаа гэнтэ болоһон хэрэг бэшэ. Орон соомнай боложо байһан, бодомжологдожо байһан юумые Пленум бодотоор харуулжа шадаа. Общественодохи байдалые тэрэ шүүмжэлхы ёһоор хаража үзоод, түргэдхэлгын хараа зам зохёохо тухай һанамжа оруулһан байна.

Апрелийн Пленумэй шиидхэбэринүүдые парти болон арадай хайшаагаар үгтан абаһаниие хараад байхадаа зүб зам шэлэнэхээ ойлгообди.

Апрелийн Пленумэй һүүлдэ, июнь соо, эрдэм-техникын дэбжэлтын асуудалнуудаар бидэнэр тон ехэ зүблоо үнгэргоо һэмди. Тэрэнэй үндэһоор машина бүтээлгын болон арадай ажахын зарим бусад һалбариинуудай хүгжэлтын тон шухала программануудые зохёогообди, ажахы эрхилэлгын гурим нарижуулан - һайжаруулха талаар хэмжээнүүдые хараалаабди. Тэрэ тоодо экономикын оөһэд хоорондоо нягта холбоотой һалбариинуудай бүлэгүүдые хүтэлбэрилгын асуудалнууд хаража үзэгдэһэн байна.

Эдэ бүгэдые үндэһэн болгожо, апрелийн Пленумэй шиидхэбэринүүдһээ улэжалан, XXVII съездын хараа шэглэл зохёон бүридхэнэн байнабди. Тэрэ таанадта эли ха юм даа, нүхэдүүд.

Ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхалгын стратегическэ хараа шугамые бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлгын замда оруулха зорилго съездын һүүлдэ гараа һэн. Таанадай мэдэһээр, экономико хүгжөөхэ талаар үсөөн бэшэ һайн шиидхэбэринүүд абтадаг байгаа, эгүөөр тэдэнэр гүйсэдөөр шиидхэгдэдэггүй, хэрэг бүтээхэ газарта зогсолто хэгдэдэг байһэн юм.

Манай ниитын ажабайдал шэнэдхэжэ эхилээгүй һаамнай, партидахи, общество соохи байдалые арюудхаагүй һаамнай, түргэдхэлгэ түйлагдахагүй гэжэ КПСС-эй Центральна Комитет һайн ойлгожо байгаа. Тиихэдэл шэнэдхэн хубилгалгын хараа шугам зохёохо, шэнэ шата дээрэ кадрова политикын зорилгонуудые тодорхойлхо ЦК-гай Пленум болдохэ тухай асуудал тобойсо гараа һэн. Январийн Пленумэй гол удхань иимэ һэн.

Тэрээндэ бэлэдхэл хүндэ хэрэг байгаа. Бидэнэр Пленум үнгэргэлгын болзорые гурба дахин хойшолуулаабди. Юуб гэхэдэ, гол асуудалнуудаар үгэсэ ойлгосоогүйдоо, Пленумдэ ошохо аргагүй байгаабди. Апрелийн Пленумэй урда тогтоһон байдалые бүри гүнзэгыгөөр шэнжэлжэ, эгээл гол юумыень һургаал, болгон абажа, шэнэдхэн хубилгалгын эршэтэйгээр ябуулагдахада, тэрэнэй тогтохогүйн тулада юу хэхэ хэрэгтэйб гэжэ дурадхаха ёһотой байгаабди. Урдань тогтоод байһан зогсолтын оньһые түргэдхэлгын, шэнэдхэн хубилгалгын оньһоор һэлгэхэ хэрэгтэй һэн.

Хэрбээ энэ Пленум дээрэ гансал дүгүй дундаануудые болон бэрхэшээлнүүдые дурдаад үнгэрөө һаамнай, шэнэдхэн хубилгалгын тодорхой шэглэлнүүдые дурадхаагүй һаамнай, энэ Пленум ехэшье туһа асаргагүй һэн. Юуб гэхэдэ, апрелийн урда тээ обществодо тогтоһон байдал тухай съезд дээрэ юрэнхыдэнь хэлээ һэмди. Январийн Пленум дээрэ энэ шэнжэлэлгые гүнзэгырүүлхэ хэрэгтэй байгаа. Зүгөөр гансал үнгэрһэн сагые сэгнэхэн түлөө бэшэ, харин, мүнөөдэр, үглоодэр юу хэхэ байһанаа элирүүлхын тулада иимэ юумэ хэхэ хэрэгтэй байгаа. Мүнөөдэр бүхы зониие һонирхуулжа байһан гол асуудалда, шэнэдхэн хубилгалгын хэлбэришэгүй түхэлтэй байдаг зоной һанаанда бэлэл тааранагүй. Бүхы юумэ хэхэ арга боломжо олгоһон эрхэ байдал хэрэглэжэ, гүрэнэй өөрөй үбэршэлэгшэд, өөрыгөө баяжуулагшад, манай хуулиин болон ёһо заншалнуудые хазагайруулагшад тухай эндэ хэлэһэнэй үлүү ааб даа. Шэнэдхэн хубилгалгада эсэргүүсэлтын, бодото ажал ябуулгадаа удаараалгын, хүлэзгээд байлгын эхин энэл гээшэ.

Юрэнхыгөөр хэлэхэдэ, шэнэдхэн хубилгалга бултыемнай дайрана: Политбюрогой гэшүүдые, ЦК-гай секретарьнуудые, правительствын гэшүүдые, хүдэлмэришэд, колхозниигуд болон интеллигенциие. Бүхы обществыемнай дайрана. Хүн бүхэндэ болон бултанда абаатай байна. Хүдэлмэришэн ангиин энэ агшан зуурын болон үндэһэн шухала зорилгонуud тухай Ленинэй һонирхуулдаг байгаа: энэ бүхы үйлэ хэрэгүүд тогтошохогүй юм аабза?

Январийн Пленумэй һүүлдэ шэнэдхэн хубилгалга хадаа хэлбэришэгүй шэнжэтэй болоо. Энэ үшар хүн зоной олохон хубинуудые эдэбхижүүлээ. Юуб гэхэдэ, хүлеэжэ ба адаглажа байһан зон үсөөн бэшэ байгаа ха юм. Мүнөө тэдэнэр эдэбхитэйгээр ажаллажа байгшадай тоодо орохонь. Зүгөөр энэ хэрэг юрэ бэшээр, орёогоор бэелнэ.

Юундэ тиигэнэ гээшэб? Апрелийн Пленум дээрэ, XXVII съезд дээрэ, июниин Пленум дээрэ социально-экономическа хүгжэлтын хараа шэглэлнүүдые зохёон табилгын шата дээрэ байгаабди. Мүнөө эдэ бүгэдын холодохо бүри шэнэдхэн хубилгалга ажабайдалай гүн руу ороно, бодото хэрэг дээрэ харагдана. Тиихэдээ тэрэ олон зониие дайраха байшаба. Нэгэ ушарта гүрэнэй продукци тушаан абалгын албанаар, нүгөөдэдэнь өөһэдөө өөрыгөө мүнгөөр хангалгаар, гурбадахидань, хүтэлбэрилэгшэдэй һунгагдадаг байлгаар, дүрбэдэхидэнь, хиналтаар, бүхы юумые олондо мэдээжэ болголгоор, шүүмжэлэлээр болон бусад олон юумээр дамжан эдэ бүгэдэ харагдана гээшэ.

Эндэ хүлеэгдээгүй юумэн үгы. Шэнэдхэн хубилгалга обществын ажабайдалай шэнэ талануудые дайрана, социальна бүхы бүлэгүүдтэ хабаатай болоно. Тиихэдээ бодото революционно хубилалтануудтал адляяр шэнэдхэн хубилгалга зарим зониие улам эдэбхижүүлнэ, шэнэ хүсэ нэмээнэ, нүгөөдүүлыень бахардуулна, үгы гэбэл зариман энээндэ дурагүй байна. Дүүрэн хүсэн соогоо хүдэлдэгүй, бүхы юумэдэ арай шамай хэдэг, эдэбхигүй, юумэндэ һанаагаа зободоггүй хүнүүдтэ шэнэдхэн хубилгалга илангаяа һанаандань таарахагүй байна. Ажалшадай коллективэй һанамжые өөрөө тоонгүй предприяти, район болон хото соо өөрынгөө бууса дээрэ мэтээр зонхилжо байдаг зоной һанаанда бэлэл тааранагүй. Бүхы юумэ хэхэ арга боломжо олгоһон эрхэ байдал хэрэглэжэ, гүрэнэй зөөри үбэршэлэгшэд, өөрыгөө баяжуулагшад, манай хуули болон ёһо заншалнуудые хазагайруулагшад тухай эндэ хэлэһэнэй үлүү ааб даа. Шэнэдхэн хубилгалгада эсэргүүсэлтын, бодото ажал ябуулгадаа удаараалгын, хүлеэгэд байлгын эхин энэл гээшэ.

Юрэнхыгөөр хэлэхэдэ, шэнэдхэн хубилгалга бултыемнай дайрана: Политбюрогой гэшүүдые, ЦК-гай секретарьнуудые, правительствын гэшүүдые, хүдэлмэришэд, колхозниигуд болон интеллигенциие. Бүхы обществыемнай дайрана. Хүн бүхэндэ болон бултанда абаатай байна. Хүдэлмэришэн ангиин энэ агшан зуурын болон үндэһэн шухала зорилгонуud тухай Ленинэй заабариие би эндэ һануулха һанаатайб.

Мүнөө дээрээ шэнэдхэн хубилгалга хадаа манай агшан зуурын хэрэгүүдтэ хабаатай байна. Гэбэшье ажалшадай холын хараатай хэрэгүүдтэ баһал хабаатай гэжэ ойлгохо гээшэ угаа шухала. Энэ хадаа тон ехэ удха шанартай ха юм.

Энэ хадаа тон шухала баримта мүн.

Шэнэдхэн хубилгалга хадаа социализмын ноосэ арга боломжонуудые элирхэйлэн харуулха, обществыемнай шэнэ шатануудта гаргаха, ажабайдалай бүхы хубинуудта: экономическа, социальна, оюун ухаан бодолой хубинуудта шанарай шэнэ шатада гараха, социализм саашадань бэх

СССР-эй профсоюзуудай XVIII съезд

М. С. ГОРБАЧЕВОЙ ХЭЛЭhЭН ҮГЭ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхн нюурта).

Социализм хадаа ажалшадай байгуулалта мун. Социалис гүрэн соо боложо байhан бүхы юумэн арад зоной хэрэг болоно. Тиимэhээ бултанда юумэ мэдэжэ болгохо хэрэгтэй. Энэ хадаа эзэлжээтэ кампани болохо бэшэ, харин ёно болохо юм. Бидэнэр шүүмжэлэлгын, оёрыгөө шүүмжэлэлгын түлөөбди — энэ баhа ажабайдалаймнай ёно болохо ёнотой.

Демократиин тон хурса, хүсэтэй түхэл янзануд: олондо юумэ мэдэжэ болголго, шүүмжэлэл ниитын ажабайдалей бүхы хубинуудта ашаг үрэ ехэтэй хубилалгануудые туйлахадамнай хэрэгтэй. Энэ хадаа үнгэрhэн сагай алдуу эндүүнүүдые дабтахагүй бата нейдамтай баримта болоно, тиимэhээ шэнэдхэн хубилалгын хэлбэришэгүй түхэлтэйе гэршэлнэ.

Демократизациие үргэдхэлгэ зарим зоной ухаанда нэгэ иимэ есуудал түрүүлжэ болохо: обществын эмхидхэлые hуларуулхагүй гүбди, хүтэлбэрилгые hуларуулхагүй гүбди, журам, гүрим болон харюусалгын талаар эрилтэнүүдые бага болгохогүй гүбди? Энэ хадаа ехэ шухала асуудал болоно, тиимэhээ эндэ тон тодорхой hанамжатай байха ёнотойбди.

Демократизациие саашадань үргэдхэлгэдэ hэжэг түрэhэн зон хадаа нэгэ тон ехэ дутуу дундатай байна гэжэ сэхэ хэлэхэ байнаб. Тэдэнэр хадаа манай арадта этигэнэгүй ха юм. Обществын эмхидхэлые журам болон манай байгуулалтые hуларуулхын тулада демократиие арад хэрэглахэдээ болохо гэжэ, тэдэнэр хэлэнэ. Энээнтэй бидэнэр яашье эбсэхэгүйбди. (Удаан үргэлжэлhэн альга ташалга).

Демократи хадаа эмхи гуримда харша бэшэ юм. Энэ хадаа эмхи гуримай дээдэ шатань болоно. Юуб гэхэдэ, ямаршье бодолгүйгөөр үгэ дуулаха, хэрэг бүтээхэ ябадалда үндэhэлнэ бэшэ, харин обществын бүхы гэшүүдэй адли тэгшэ эрхэтэйгээр, эдэбхитэйгээр бүхы хэрэгүүдтэ хабаадалсалга дээрэ үндэhэлнэ ха юм.

Демократи хадаа журамда харша бэшэ юм. Энэ хадаа гуйсэд ойлгогдоhон журам болон ажалшадай эмхидхэл мун. Оронойнгоо бодото эзэн байhанаа мэдэрэлгэ, коллективизм, бүхы эрхэтэдэй эрилтэнүүдэй болон хүсэлэл оролдолгонуудай нэгэдэл энээнэй үндэhэн болодог.

Демократи хадаа харюусалгада харша бэшэ юм, хиналтагүй байлга болон бүхы юумэ хэхэдэ бололго бэшэ юм. Энэ хадаа совет зоной ниитынгээ нэрэ хүндын хэрэгые хэхээр бэлэн байhанда болон тэдэнэй эрхэтэнэй болбосороногы байhанда этигэл дээрэ үндэhэлэн, обществын ёорыгоо хиналта мун болоно. Демократи хадаа эрхэтэдэй эрхэ болон уялгануудай ниитэ нэгэн байлга мун.

Демократиие саашадань гүнзэгырүүлгэ хадаа юрын хэрэг бэшэ. Тиимэhээ бүхы хэрэгнэй гансата урагшатайгаар ябахагүй. Хэрбээ гүнзэгы жэлганууд бэшэшье hаа, яама ялхиин дайралдабал, ейха хэрэггүй.

Гэбэшье манайда батажан хүгжэhэн общество, хүсэн түгэс парти бии гээшэ. Социалис байгуулалта хадаа арадай дэмжэлгын бата бэхи үндэhэ hүури дээрэ байгуулагданхай, манай ажабайдалай имагтал демократическа ёно гуримhаа хүсэ шадал абадаг байха юм. Манайда демократи хэр үргэн байнаб, тэрэл зэргэ түргэнээр бидэ урагшаа хубилгалын, социалис шэнэдхэлгын замаар дабшаха, манай социалис байра дотор тэрэл зэргын гүрим ба журамтай байха болоно ха юмбибди.

Тиимэhээ мунөө асуудал' ниигжэ табигдана: демократизаци гү, али социальна аали hула ябадал, хуушанай заншал баримтелга гү? Гурбадахи зам байхагүй.

Демократи хадаа бидэндэ хэнэйб даа урда hайрхахын тула, демократяар наада хэхын тула хэрэгтэй бэшэ гэжэ би hаяхан хэлээ hэм. Манай ажабайдалда олон юумэ хубилгахын тула, хүнүүдэй зохёохы ябуулганууда, шэнэ үзэл бодолнуудта, эдэбхи үүсхэлнүүдтэ үргэн харгы үгэхын тула бидэндэ демократи хэрэгтэй гээшэ.

Нүхэдүүд! Шэнэдхэн хубилгалга хадаа шэнэ арга боломжонуудые нээнэ, шэнэ зорилгонуудые табина.

Энээнhээ уламжалан, профсоюзуудай түрүүшин эзлжээнэй зорилгонууд ямар байха ёнотойб? Имагтал энэ асуудал тонай хөөрэлдөөнэй, С. А. Шалаевай элидхэлэй гол асуудал болоно гэжэ би ойлгоноб.

Энэ талаар хэдэ хэдэн hанамжануудаа хэлэхыемни немда зубшөөгыт.

Эдэ зорилгонууд, тэдэнние шиидхэлгын арга замууд хоорондоо холбоотой хоёр hалаагаар гарана. Нэгэниинь гэхэдэ, бүхыдөө общество дотор профсоюзуудай hуури, Конституцяар үгтэhэн тэдэнэй эрхэнүүд ба уялганууд, партитай, түрэнтэй болоч тэрэнэй органууд — министерствэнүүд болон албан зургаануудтай, ниитын бусад эмхинүүдтэй тэрэнэй харилсаанууд болоно гэршэ. Нүгөөдэнь гэхэдэ, ажалша коллективүүдтэ профсоюзуудай сэхэ бэелүүлдэг ажал ябуулга, олониитэтэй, тодорхой хүнүүдтэй тогтоогдодог үдэр бүриин, олон янзын тэдэнэй холбоонууд болоно гэршэ.

Ороной ажаhуужа ба ажал ябуулжа байгаа шэнэ эрхэ байдал, бидэнэй шиидхэжэ байгаа зорилгонууд ниитын ажабайдалдахи профсоюзуудай үүргые шэнээр бодожо үзэхые баадхана.

Шэнэдхэн хубилгалгын эрхэ байдалдахи профсоюзуудай шэнэ үүргэ тухай хэлэхэ болобол, нэн түрүүн, hүүлэй жэлнүүдтэ, нилээд ехээр дэлгэрhэн экономикодохи технократическа hэдэлгэнүүдтэ эсэргүүсэхэ арга тэрэ олгохо, батален абтадаг ажахын шиидхэбринүүдэй социальна шэглэлые шангадхалга туйлаха ёнотой гэжэ би hананаб. Теэд энэмнай ямар удхатайб гэхэдэ, профсоюзууд гансал түсэбүүдэй болон проектнүүдэй социальна хэнэгүүдтэ гараа табиха бэшэ, харин тэдэнние зохёон табилгада эдэбхитэйгээр хабаадаха, хэрэгтэй болсо hаань, ёоhэдынгөө ориганса дурадхалые оруулха ёнотой бшуу.

Тэрээнhээ болохо профсоюзууд хадаа ниитэ гүрэнэй хэмжээн дотор үйлэдбэриин зорилгонуудые шиидхэлгын ба социальна hалбариин хүгжэлтын хоорондо hаhалдал гаргахагүйн тула эдэбхитэй тэмсэлшэ байха ёнотой. Хэнэйшье мэдэhээр, энэ талаар бидэ мунөө болоторсо ехэ хохидол гээгдэлдэ ороодог байгаабди, харин мунөө иимэ байдалые hайжаруулхын тула айхабтар ехэ хүсэл ороллолго хэрэгтэй болоно.

Нүхэдүүд, энэ үйдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хэбгадаха хэрэгтэй. Хэрбээ хуули ёноной талаар шиидхэгдэхээр шухала асуудалнуудай бии байбалнь, тэдэнние шиидхэхэ арга замууд бии ха юм.

Энэ талаар профсоюзуудай дурадхалнууд парти болон гүрэнэй хүтэлбэриин талаhаа эгээл үнэн зүрхэнэй анхаралтайгаар үгтагдадаг, али бүхы талаhаань хэлбэришэгүйгөөр дэмжэгдэдэг гээшэ. Үрэнхы дээрэнь тогтобол, профсоюзууд бүри эдэбхитэйгээр хүдэлхэ ёнотой гэжэ бишье хэлэхэ байнаб. Кубаньда ябахадаа, профсоюзай зарим хүдэлмэрилэгшэд ажахын хүтэлбэрилэгшэтэй хамта краковяк хатар бүжэглэдэг гэжэ би хэлээ бэлэйб. Энээнние таанад hанана ёнотойт. Профсоюзай зарим хүдэлмэрилэгшэдые энэ минии шүүмжэлэл гомодхоожо, дайраажа болоо. Тиигэбэшье энэ шүүмжэлхы ажаглалтын гол удха: оёрын шанга харааа бодолтой байха, ажалшадай эша туhануудые хамгаалха хараа шугамаа батаар бэелүүлхэ хэрэгтэй гэhэн удхыень таанад ойлгоо байхат гэжэ би hананаб.

Аха дүү социалис ороннуудай профсоюзуудай, улаасхоорондын профсоюзуудай эмхинүүдэй хүдэлмэриин дүй дүршэлые шэнжэлгын бага бэшэ эша туhатай, үнэ сэнтэй юумэ заажа үгэхэ байhаниинь эли бшуу.

Эндэ гол шухалань гэхэдэ, бүхы хүдэлмэрээ шэглүүлдэг уг зорилгонь, тэрэнэй эсэсэй ашаг үрэнь, хүнүүдтэ, обществодо аша туhатай байлгань болоно ха юм.

Хүнэй оёрынь ажабайдал, тэрэнэй баяр баясхалан ба hанаа зоболго, сэдьхэлэй хүдэлгэлгэ ба этигэл найдабринууд профсоюзай ажал ябуулгын гол анхаралда байха эзэргэтэй. Ушар иимэhээ хүнүүдэй ажалай, элүүр энхын, ажаhуудалай, амаралтын — эдэ амин шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ профессионельна союзууд эдэбхитэйгээр, добтолхы шэнжэтэйгээр, бүтээмжэтэйгээр хандаха ёнотой.

Жэшээнь, манай эгээл амин шухала асуудалнуудай нэгые — гэр байрын асуудалые абажа харыт.

Ойрын гүрбан табан жэлэй түршада бодото дээрээ бүлэ бүхэниие амаараа квертираар гү, али хубиин гэрээр хангаха гэhэн шухалын шухала социальна зорилго парти табяа гэжэ мэдэнэ ха юмта. Гүрэнэйшье, ажалша коллективүүдэйшье талаар хүсэл оролдогоёо бидэ шэнгадаhаб. Урдахи жэлдэ орходоо, 5,2 миллион дүрбэлжэн метрээр ехэ гэр байра 1986 ондо баригдаа. Энэ ургэлта эгээл дээдэ хэмжээн бэшэ гээшэ. Залуушуулай гэр байрын комплекснууд байгуулагдана, ажахын хүсэ шадалаар гэр барилга үргэдхэгдэнэ. Өөhэдынгөө мүнгөөр гэр бариха гэжэ шиидэhэн ажалшадта хүнгэлэтэнүүдые үгэхэ хэмжэнүудые гүрэн абадаг болоо.

Үнгэрhэн зун би Алас-Дурна зүгтэ ябахадаа, тэндэ гэр байрын асуудал ямар хурсаар табигденаб гэжэ ёорынгөө нюдөөр хараhан байнаб. Энээн тухай таанад мэдэнэт. Ороной бусад нютагуудта гэр байрын асуудал энээнhээ hайн бэшэ. Энээнние Прибалтикада миниии ошолго үшөө дахин элирхэилэн харуулаа.

Эндэ гол шухалань гэхэдэ, үнгэрхэдөө мүнгэ зөөри бэшэ, харин барилгын эмхинүүдэй хүсэ шадал, гэр байрын барилгые хэрэгтэй материальна нөөсэнүүдээр хангалга болоно. Энэ талаар нютагай зурганууд ехэ юумэ хэхэ ёнотой. Зарим республика, область, город болон рэйонуудта иимэ юумэн хэгдэжэ байнхай.

Гэр байрын асуудалнуудые шиидхэлгэ — ниитэ арадай зорилго болоно, тиимэhээ тэрэниие бүгэдэ ниитээрээ шиидхэхэ хэрэгтэй. Горькиин болон Минскын автомобиль бүтээгшэд, Воскресенскын химигүүд, Куйбышевай металлургнууд шэнги эдэбхитэйгээр бүхы ажалша коллективүүд хүдэлхэ ушартай. Профсоюзууд ажахын зургаануудтай хамта арадай энэ эдэбхи үүсхэлые бүхы орон дотор үргэнөөр дэлгэрүүлхэ ёнотой. Энэмнай, нүхэдүүд, айхабтар ехэ нөөсэ арга боломжо болоно бшуу. Энэ зорилгые түргэнөөр шиидхэхын тула ороной бүхы хүсэл оролдолгые эндэ нэгэдүүлхэ хэрэгтэй гэжэ хүнүүд ойлгоно гээшэ.

Тодорхой хүниие ооhэдынгөө гол анхаралда табихадаа, профсоюзууд эгээл үнэтэ баялиг — хүнүүдэй элүүр энхэ тухай, ашаг үрэтэй медицинскэ хангалга, ажалые хамгаалга, ажалай аюулгүй эрхэ байдал хангалга тушаа анхаралаа үсэд нэтэрүүгээр табиха үүргэтэй.

Архидалгатай тэмсэлдэ хүсэл оролдолгоёо бууруулха хэрэггүй. Энэ тэмсэлнай олон талын hайн хубилалтануудые, нэн түрүүн хүнүүдэй элүүр энхэдэ, манай общество доторхи гурим журамда хубилалтануудые асараа гээшэ. Эндэ шиидхэгдэгүй асуудалнууд үсөөн бэшэ. Саг зуура ажалhаа hамшажа, ажалай саг гээлгые жэлхэй жэлдэ «ехэ оролдосотойгоор» тоолодог ушаркууд манайда бии гээшэ. Теэд гансал промышленностьда ажалдаа гараагүйhоо, миин байлгahаа, захиргаанай зубшоолөөр ажалдаа гараагүйhөө уламжалан ушарhан хохидол, тэрээнтэй сасуулбал, 10 дахин бага байна. Энэ асуудалнуудаар шухала шиидхэбринүүд мунөө бэлдэгдэнхэй. Профсоюзууд энэ гүрэнэй ехэ хэрэггэ ооhэдынгээ хубитые оруулха ёнотой. Орон дотор элүүрые хамгаалха ябадалые сеашадань hайжаруулха талаар бүхэлии комплекс болохо тооолнууд мунөө бэлдэгдэнхэй.

Үшөө нэгэ юумэн түхай хэлэхээр байна. Бидэнэр социалис мүрысөөндэ ёhын тэдыгээр хандаха ябадал үзэгдэдэг гэжэ олон дахин хэлээбди, гэбэшье хубилалта болоногүй шахуу. Харин мунөө мүрысөөн манда юундэ шухала хэрэгтэйб гэхэдэ, түбхын түрүүндэ хүдэлмэришэдэй зохёохы ябуулга, үүсхэл, мун ухаан бодолой, оюун бэлигэй, эмхидхэлэй шадабариин, түрүү дүй дүршэл шудалжа хэрэглэлгын мүрысөө үүсхэхэдэ хэрэгтэй бшуу.

Социалис мүрысөөнэй гуримые шанарай үрэ дунгүүдтэй, нөөсэнүүдые химгадалгатай, договороор продукци эльгээхэ уялгаяа нариналр дүүргэлгэтэй холбохоор болоо гэжэ хэдэн жэлэй туршада хэлсэдэгбди, тиин мунөө энээнээ бодото дээрэнь hайнаар бэелүүлхээр болобо. Эдэл хадаа гурбан гол эүйл гээшэ. Социалис мүрысөөн нэн түрүүн тэдээнhээл үндэhэлхэ ёнотой. Энэ хадаа эгээл профсоюзай гол үүргэ дүүргэхэ гаараг гээшэ. Тиин энэ талаар тусхай заабари хүлеэхэ хэрэггүй. Бүхы шухала хэрэгтэй юумэн байгуулагданхай гээшэ. Эдэ асуудалнуудые шиидхэгты, гол асуугдаха зон лэ таанар гээшэт.

Тиимэ хадань, би эндэ абаhаар иигжэ хэлэхэ байнаб. Ёнотой мүрысөөнэй болодогүй, миин лэ нюдэ бүглэхэ ябадалтай, элдэб олон янзын мүрысөөнэй бии байhантай профсоюз дадашоо. Эндэ юрын хүнэй ойлгохонь бэрхэ, бүхы юумэн ехээр бусайдашадаг юм. Профсоюзай туhаламжаар мүрысөөндэ ямар нэгэн «саарhан двигатель» хүдэлгэдэг боложо, энэнь мүрысөгшэдэй биишье, үгыншье hаань ябажал байдаг болонхой гэжэ заримдаа hанаhаар юм. Харин саарhанууд орожол байдаг.

Мүрысөөс газарта, цехүүдтэ, бригадануудта бусаажа, бодото, ёнотой зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэ тэрэниие хандуулха, мун эрхим дүй дүршэл ашаглаха, ёорынгөө хүдэлмэри болон ооhэдыгөө нарижуулха гэжэ хүсэжэ байгаа ажалшадай ооhэдынь хэрэг болгохо шухала.

Тобшоор хэлэхэдэ, нүхэдүүд, хэхэ юумэнүүдтнай айхабтар ехэ гээшэ. Обществодо демократизациие хэлбэришэгүй бэелүүлхэ эрхэ байдалда профсоюзай үүргэ шууд дээшэлхэ, экономическа болон социальна политика бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ тэдэнэй харюусалга дээшэлхэ, тэдэнэй соёлой хүмүүжүүлхы зорилгонууд олон янзын, орёо болохо юм.

Мунөөнэй эрхэ байдалда профсоюз ямар үүргэтэй байха ёнотойб гэжэ хэлэхэ зуураа, нэгэ иимэ юумэн тухай дурдаха хэрэгтэй. Шэнэдхэн хубилгалгын хуби заяан кабинедүүдтэ бшэ, харин ажалша коллективүүдэй бодото хэрэгүүдээр шиидхэгдэхэ. Ажалша коллектив гээшэ шэнэдхэн хубилгалгын гол зүйл, тиин эндэ хүдэлдэг hанал хүсэл ямар байхаб, хүдэлмэри шэнэ ёhоор яажа ябуулагдахаб, энээнhээнь лэ эсэсэй эсэстэ бүхы юумэн дулдыдаха юм.

Үнэн дээрээ энэ асуудал болбол өөрынгөө коллектив дотор хүнэй ямар бодото байдал ээлхэ тухай, тиин манай обществодо бүхы дээрэнь ямар байдалтай байха тухайнь асуудал юм. Тэрэнэй ажалынь ямараар эмхидхэгдэнхэйб, тэрэнь хэр бүтээсэ ехэтэйб, хэр hайнаар түлэгдэдэг бэ, ажалай үрэ дүнгүүд болон хүнүүдэй эрилтэ хэрэглэмжые хангаха ябадал хоорондоо хэр hайнаар холбогдонхойб, тэрэ хамта ажаллажа байhан хүнүүдтээ, мун тэдээнтэй холбоотой хүдэлмэрилгшэдтэй, элдэб шатын хүтэлбэрилэгшэдтэй болон мэдэлдэнь байhан хүнүүдтэй ямар харилсаатайб?

Тиин тус асуудал тон эгээлэй, эли тодо гэршэ: ажалша коллективүүдтэ ажал хэрэг ямар ябахаб, тиимээр лэ бүхы обществымнай хэрэг ябаха юм. Мэанарай үндэр бүтээсэтэ ажал эмхидхэжэ, продукциин hайн шанар хангажа шадабалнай, орон доторнай бүхы экономико дээшэлхэ. Коллективүүдтэ гурим болон эмхидхэлэй байбал, хаа хаанагүй манай обществодо тиимэл байха. Коллектив дотороо хүнүүдэй хоорондохи харилсаае зохид hайнаар бидэ бүгэдэ хамтаараа байгуулжа hураад, морально-психологическа байдалаа hайжаруулжа шадабалнай, орон доторхи ниитын бүхы байдалнай тиимэл hайн байха юм.

Партиин Центральна Комитет гүрэнэй предприяти (нэгэдэл) тухай Хуулиие ехэ удха шанартай гэжэ тоолоно. Тэрэнэй проектнь бүгэдэ арадай зубшэн, хэлсэлгэдэ табигданхай. Ажахы хүтэлбэрилгын шэнэ үзэл үнэн дээрээ тус Хуулиин проектдэ найруулагдаба гээшэ.

Энэ хадаа эгээл үнэн юумэн гэбэшэ, бүрин түгэсхэгдэhэн документ гээшэ гэжэ бидэнэр тоолоногүйбди. Хэрбээ тиигэжэ hанаха байгаа hаа, тэрэниие бүгэдэ арадай зубшэн хэлсэлгэдэ табиhанай хэрэггүй байгаа. Манай обществодо тэрэниие үргэноор, зубшэн хэлсэдэ, бүхы hанамжанууд болон ажаглалтануудые анхаралтайгаар шэнжэлэн хараад, гүрэнэй предприяти тухай hайн хуули зохёон гаргаха hайн үндэhэ hүүри эн документдэ бии гэжэ тоолонобди.

Тэрэ хадаа экономикын гол шатада ажахы эрхилхэ эрхэ байдал болон онол аргануудые үндэhоорнь хубилгахэ, предприятинуудай ажал ябуулгада түсэблэлгын ёно болон гүйсэд ажахын тоосоо, бэеэ даанхай байдал болон харюусалгые нягтаар холбожо, хууляар батадхаха, ёорыгөө хүтэлбэрилгын шэнэ тухэл маагуудые хуулита болгохо зорилготой.

Мун үшөө гол шухала удха шанартай ямар хэмжээнүүдые нэрлэлтэйб гэбэл, hалбаринуудай хоорондохи эрдэм-техникын түрүүшин хорёод комплекснууд байгуулагдана, үйлэдбэриин hалбаринуудта ажалай түлөөhэ дээшэлүүлхэ шэнэ ёно гурим нэбтэрүүлэгдэнэ, 1500 гол предприятида продукциие гүрэнэй зүгhөө тушаан абалга эмхидхэгдэнэ, үйлэдбэриин хэдэн коллективүүдтэ хоёргурбан халаанай хүдэлмэри хэрэглэгдэдэг болоно, үйлэдбэриин болон хангалгын hалбаринуудта кооперативна ябуулга үргэноор хүгжөөгдэнэ, хамтын болон гэр бүлын подряд дэлгэрүүлгдэнэ. Мун эндэ үшөөшье олон юумэ нэрлэжэ болохо байгаа.

Хубилалтанууд үргэн хэмжээгээр, хэлбэришэгүйгоор хэгдэжэ байна гэжэ хараhат. Гэбэшье шэнэ ёhоор хүдэлмэрилхэ хэрэгтэй hаан хүсэндөө орожо байна гэршэ.

Ажалша коллективэ үйлэдбэриин ябуулга тухай хэлэхэл, эндэ болохо гол хубилалтанууд ажахы эрхилэлые хубилгажа эхилhэн ябадалаар, мун ажахын тоосоондо орохо, өөрөө өөртөө мунэ hомолдог болохо, гаргашаха ёорөө харюулха, хүтэлбэрие ёорөө бэелүүлдэг боложо гэhэн зүйлнүүдээр тодорхойлогдохо бэзэ.

Гэбэшье нүхэдүүд, эдэ хэмжээнүүд үнэхөөрөө ямар ушарта үрэ ехэтэй байхаб гэхэдэ, хэрбээ коллектив бүхэн эдэниие ямар нэгэн дээрэhээ баадхагдаhан хэмжээнүүд гэжэ харангүй, харин өөрымнай сэдьхэл зүрхэнэй хэрэг гэжэ хараал hаань, тэдэ ехэ үрэ дунгүүдтэй байха юм.

Юрэ хара ухаагаараашье бодожо үзэхэдэ, ажахын тоосоон хэндэ хэрэгтэйб, хэндэ аша туhатайб? Тэрэ үнэн зүрхэнhөөл ажалладаг хүндэ хэрэгтэй, ажалша бүлэ бүхэниие, ажалша хүн бүхэндэ хэрэгтэй.

Ажахын тоосоон хэндэ аюултайб? Шашаг долдой хүндэ аюултай, юундэб гэхэдэ, тэдэнэй ёнотой юумэ хэжэ шадахагүйень абаhаар харуулна. Мун лодырьто, халтуршанда аюултай, юундэб гэхэдэ, тэдэнэй хубалзын мэтэ байдалые үндэhөөрнь таhа сохино бшуу. Тэрэнэй иимэ байдалынь обществын ашаар туйлагдажа, үнэн сэхэ бүхы ажалшадта ехэ үнэтэй болодог байгаа юм.

Обществодошье, тэрэ тодо экономическа hалбарида, мун совет эрхэтэн бүхэнэй ажабайдалда ажалша коллективэй ямар үүргэ дүүргэхые бидэнэр, бүгэдэ шэнээр боломожолон ойлгодог болохо ёнотойбди.

Ажалша коллектив совет обществышье ажабайдалда, хүн бүхэнэй хүдэлмэридэшье, ажамидаралданшье ямар үүргэ дүүргэхэ ёнотойб гэжэ бидэнэр hэр бүгэдэ шэнээр хаража ойлгохо ёнотойбди.

Ажалша коллективhээ ондоо үшөө хэн хүн бүхэнэй ниитын нюурые ёнотой hайнаар хаража, социальна үнэн зүб ёhоной бэелүүлэгдэхэ хэмжээе юрэнхы, бүхэли дээрэнь бэшэ, харин тодорхойгоор, тус тус хүнүүдтэ хараадуулан хэлэжэ шадахаб даа?

Арга боломжонуудай хаана барагдаhые; харин хаана үшөө ноосэнүүдэй элируулэгдээгүй байhые хэн hайнаар мэдэжэ хэлэлтэйб?

Хэн хаана бүхы арга шадал соогоо үнэн сэхээр ажалаа хэйэб, харин хаана хүнүүд хайша хэрээгээр ажаллажа hураншахайб?

Тиихэдэ, эсэстэ, ёнотой эзэн байхэ эрхэнүүд болон уялгануудаа хүн коллективhээ бэшэ тээ, ёорынгөө хүдэлмэриин hуурihаа ондоо тээ хаана hайнаар дүүргэжэ шадахаб даа?

hүүлэй үеын дүй дүршэл иимэ зүйлые ондоогоор ойлгохын аргагүй элэр харуулаа гэжэ hанагдана: ажабайдалдаа эдэбхитэйгээр хандаха ябадалhаа арсаха гэршэ имагтал обществодо бүхы дээрэнь бэшэ, харин тус тус хүнгэшье ехэ муу хойшолонтой байна. Тиин хүн бүхэнэй тон өөрөө эдэбхитэй болохо, ёорын харюусалгаяа дэшэлүүлхэ гэжэ үнэн сэдьхэлhээ эрмэлэзэдэг болоогүй hаань, тэрэ тогтоhон байдалые хубилгажа шадахагүйбди гэжэ сэхэ хэлэхэ байнаб. Мун эзэнби гэжэ мэдэрэгүй hаань, тиигэжэ шадахагүйбди.

Үшөө нэгэ иимэ зүйл. нүхэдүүд, тусхайлан тэмдэглэхэ хүсэлтэйб. Мунөөнэй «ажахын тоосоото» эрхэ байдалда ажалша коллективүүд, профсоюз социальна программануудые бэелүүлхэ хэрэгтэ гүрэнэй угаа хүсэтэй хани нүхэрынь болоно ёшуу.

ЕЦСПС, профсоюзай республиканско соведүүд ажалшадай аша туhада хуули абаха тушаа үүсхэл гаргаха эрхээ мунөө бүри үргэнөөр хэрэглэхэ, тиигэжэ ажалша коллективүүдэй шиидхэхэ зүйлнүүдтэнь ажахын органуудай оролсохо гэhэн hэдэлгэдэнь хэрэгтэй саггань бүри эршэмтэйгээр зуришэжэ шадаха байгаа гэжэ hанагдана. Профсоюзай зубшоолгүйгоор үйлэдбэриин түсэбүүдые хубилгажа болохогүй, экономическа урмашуулгын фондын мунгэ зоориие абажа болохогүй бшуу. Мун бусадшье хазагайруулалтанууд хэглэхэ ёhогүй. Профсоюз тэдээнтэй эбсэхэ ёhогүй. Харин бидэнэр тэрэниие дэмжэхэбди.

Ажалай түлөөhэ яажа хэхэ, мун ажаллаха ба ямарха гуримда хабаатай шиидхэбринүүдэй профсоюзай хабаадалгагүйгоор абтаhан байгаа hаань, тэдэниие болюулха эрхэ, мун элдэб янзын эд баранууудта сэн болон хангалга түhаламжануудта тарифуудые тогтоохо ябадалда эдэбхитэйгээр хабаадалсаха эрхэ профсоюзда олгохо тухай ВЦСПС-эй оруулhан дурадхалыень анхархаар гээшэ ха. Мун тэрэшэлэн бариндажа байгаа предприятинуудай ашаглалгада үгтэхэ комплекснуулhаа социальна хэрэглэлэй болон оршён тойронхи байгааали хамгаалха объектнүүдые гаргаха болоо hаань, профсоюз мун лэ эрид шиидэнгээр хэмжээ абаха арга боломжотой байха эзэргэтэй.

Тиихэтэй хамта нэгэ иимэ үзэгдэлые анхарангүй орхимоор бэшэ: олохон профсоюзууд шэнэдхэн хубилгалгын хэрэгтэ, тэрэ тоодо ажалшадай аша туhа хамгаалха, социальна үнэн зүб ёhые шууд бэелүүлхэ гэhэн тон шухала хэрэгүүдтэ мунөөдөө эдэбхитэйгээр оролсодоггүй байна.

Ажалай түлбэри тухай асуудал абаад үзэгты. Бидэнэр энэ талаар иилэд ехэ шэнэдхэн хубилгалга хэжэ эхилэнхэйбди. Тиихэдэ ямар нэгэн кампани, нэгэл дахин hаахаралдаад дүүрэшэхэ хэмжээ ябуулга бэшэ, харин энэмнай түлбэриие тэгшэдхэхэ гээшые зайсуулха зорилготой тон шухала удха шанартай хараа шугам юм. Энэмнай, нүхэдүүд, шухала политическэ асуудал шуу. Ажал, гансал ажал хүнэй хэр үнэтэй сэнтэйень, тэрэнэй ниитын нэрэ хүндые, материальна ажана байдалыень тодорхойлхо. Тиихэдэ ажахын тоосооной, ооhэдоо өөртөө мунгэ hомололгын болон гаргашаяа ооhэдоо харюулха эрхэ байдалда ажалай түлбэриин болон материальна урмашуулгын мунгэн предприятиин олзоhоо, хүдэлмэришэдэй олзоhоо, мунгэ зоориhоо дулдыдаха байжа, тэдэниие хубаарилга ажалша коллективэй өөрынь мэдэхэ хэрэг болоно ха юм.

Зүгөөр нэгэ иимэ асуудал бодомжолжо үзэе: профсоюзууд ажалай түлбэриин политикада эдэбхитэйгээр нүлөөлхын тулада бүхы хэрэгтэй юумэ хэжэ гээшэ гү? Олон предприятинуудта бүхы хүнүүдтэ адли тэгшээр түлэхэ ёные зайсуулхаяа яаранагүй гэжэ таанар hамhаа hайнаар мэдэнэт. Хүтэлбэри захиргаан эндэ яаранагүй, юундэб гэхэдэ, энэмнай бэлэн бэшэ хэрэг, тэрэниие бэелүүлхын тулада үйлэдбэриин эмхидхэл шэнэдхэн хубилгаха, ажалай нормые гуримшуулха хэрэгтэй юм. Тиихэдэ профсоюзай комитет хэниешье гомодхоонгүйгоор байжал байха гэжэ олон ушарта оролдоно.

Үгы даа, нүхэдүүд, иимэ «нюурмаг бэшүүрхүү» абари зангаа орхихоор болоообди. Зарим нэгэнүүдые — лодыриие, архиншые, ажалдаа hалирхайгаар хандагшые гомодхоохо болохо юм бэзэбди, теэд бү сухалдаг лэ, ооhэдоол эндэ эзмэтэй ха юм. Зүгөөр үнэн сэдьхэлhээ худэлжэ байгаа ажалша бэрхэ хүниие материальнашье, моральнашье талаар үргэхэ бшуубди. Профсоюз тэрэнэй аша туhыень хада мэтээр хамгаалха ёнотой.

Мун хоёр-гурбан халаанай хүдэлмэриде орохо гэhэн энэ шухала хэмжээндэ профсоюз ёнотой hайнаар хабаадалсанагүй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Энэ хадаа айхабтар шухала, экономическа талаар хэрэгтэй хэмжээ ябуулга юм. Юундэб гэхэдэ, гансал промышленностьда 100 миллиард түхэриг үнэтэй үйлэдбэриин гол фонднууд бодото дээрээ hайнаар хүдэлгэдэнэгүй, зогсожо байна бшуу.

Эндэ муу юумэниинь юун бэ гэхэдэ, предприятинуудта олон халаа нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ олон ушарта урдын барга ёhоор хандаа, тиин үйлэдбэри эмхидхэхэ тухайшье, хүдэлмэришэдэй эдеэ хоол тухайшье, хотын транспортын хүдэлмэри тухайшье, ажамидаралай бусад олон шухала асуудалнууд түшаа оролдолго гаргаагүй байха юм. Латви болон Эстонидо би олон үулзалга хэзэб. Тиин тэдэнэй үедэ зубшэн хэлсэгдэhэн асуудалнуудай дунда хоёр ба гурбан халаанда орохо тухай асуудал гол асуудал байгаа, тэрэниие хаа хаанагүй табидаг байгаа. Юрмалада бодото-дээрээ ороной бүхы районуудhаа, Сахалинhаа эхилээд баруун нютагууд хүрэтэрхи газернуудhаа ажалшад амарна. Тэндэ тус асуудалые мун лэ минии урда табиhан байна. Хүнүүд юун тухай хэлэнэб? hалбариингаа гү, али нютагай засагай даабариие дүүргэхын тулада нэгэ халаагаа хоёр болгожо хубаадаг предприятинууд бии байна. Түрүүшын халаанда 50 процентнь хүдэлнэ. Нүгөө 50 процентнь хоёрдохи халаанда болоно. Тиихэдээ нэгэдэхи халаандань түхеэрэлгын 50 процентнь, нүгсодэхидэнь мун лэ 50 процентнь хэрэглэгдэнэ гээшэ. Энэмнай иихэдээ ухаанда орошогүй, гүрэнэй ехэ хэрэгые элэглэн наадалhан юумэн шэнги болоно. Политбюрогой hайшаahан, Ленинградайхидай гаргаhан үүсхэлынь ямар байгааб гэхэдэ, түрүү hайн түхеэрэлгэ дээрэ хоёр-гурбан халаанда хүдэлхэ, тэрээнhээ эгээл ехэ ашаг үрэ олохо, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, хуушан түхеэрэлгэ абажа хаяад, предприятиие шэнэлэгые түргэдхэхэ зам hээхэ гэhэн байгаа ха юм.

Энээнтэй хамта иимэ ябуулга предприятиие үргэдхэхэ хэрэгтээ, шэнэ барилгаhаа сүлоолхэ, мун мүнгэ зоори үлүү гаргажа, гэр байрын, социально-соёлой объектнүүдые барилгада зорюулха арга олгоно ха юм. Энэмнай тиимэ гүрэнэй ехэ удха шанартай хэрэг байгаал. Харин дурсагдэша предприятинуудта миин лэ тэрэниие дүүргэhэн «тэмдэг» табюулхын туладал тэрээндэ ороошо болоо. Айхабтар шухала хэрэгые хазагайруулаа гээшэ.

Эндэ профсоюзууд иланганяа ехэ анхаралтай байха ёнотой. Хэрбээ нэгэ предприятиин хэдэн халаанда оробол, бүхы город тогтонижоhон транспортын хүдэлмэриие, худалдаа наймаанай, hуралсалай эмхидхэл, hүргүүлиин наhа гүйсөөгүй үхибүүдэй, хангалгын hалбаринуудай хүдэлмэриие хубилгаhанайнь хэрэг үгы бээ. Тиимэhээ хүдэлмэриин шэнэ гүримда бүхы городоороо гү, али гол түлэб бүхы городоороо срохо хэрэгтэй болоно, Тиигээд энэ асуудал тон эли тодо, эндэ үгэ буляалдаhанайшье хэрэггүй байгаа гэжэ би hананаб. Гэбэшье хотын албануудые мунөө минии хэлэгшээр шэнэдхэн хубилгангүйгоор, предприятинуудые хоёр-гурбан халаанда олон ушарта оруулжархидаг байна: Энэмнай алдуу, ехэ яараhан ябадал гээшэ, энэ хэндэшье хэрэгтэй бэшэ, тиин гүрэнэй ехэ хэрэгые му

Засагай дээдын зургаануудта

ОЙН ТҮЙМЭРhӨӨ hЭРГЫЛЭЕ

...hэн жилдэ республикын ...гаалда байгаалиин уларилгаа. Боломжо, гал түймэрэй hүрэлдэ... аюулай бэйдал тохёолдо... Тингэжэ республикын ...октябрь hарын дүрэ... ой тайгада хуурай байдалда... гал түймэрэй боломоор... гэшэ. Хойто-Байгалай, ...ганай, Баунтын, Хурамхаан... болон бусад районуудта хаа... зүйлэй hарануудта аюулай... бэйдал үзэгдэhэн юм.

...бликын районуудай ажахорюултай үедэ ойн заагда галдахадаа, тэрэнээ ...ой тайгын гүрэнэй ...ехэ тооной модон дүрэhэн байха юм. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй баталан ...тогоол соо хэлэгдэнэ. «Байкаллес» нэгэдэлэй Дэ...продог предприятинуудаа бэлэдхэгшэд, республикын промышленностэй болон бусад эмхи зургаануудаа ...ойдо мөдо бэлэдхэхдээ ...унегааhан газартаа гэшүүhьень нэгэ газарта сугруулжа сомодоггүй, ариг сэбэрые сахидаггүй, модо отолхо турим хазагайруулдаг, хергын захаархи талмай зургэнүүдые сэбэрлэнгүй орхижорхидог. Эдэ бүгэдэ хадаа СССР-эй ой тайгада гал түймэрэй аюул сарагха тухай дүрим бүдүүлигээр эбдэhэндэ тоологдохо болоно. Буряадай АССР-эй Ойн модоной ажахын министерство, арадай депутадуудай гүйсэдхэхэ комитедүүдэй нютагай Соведүүд ой модо харуулhалха талаар шалгалта хэхэ, мүн гэм зэмэдэ орohон хүтэлбэрилэгшэдые албан захиргаанай харюусалгада хабаадуулха гэhэн «РСФСР-эй Ойн Хүулинуудые хазагайруулhанай түлөө харуусаха тухай» тогтоолые зарг дээрэнь бэелүүлхэ эрилтэдэ ёhын тэдыеэ хандана.

Буряадай АССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерство республикын зарим районуудта ойн байгаалиие хамгаалха хэрэгтэ милицийн инспекторнүүдэй хүдэлмэридэ анхаралаа багаар хандуулна гэжэ тус тогтоол дотор мүн лэ заагдана.

Мүн Буряадай АССР-эй гүрэнэй агропромышленна комитедэй, «Бурятскмежхозлес» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд республикын колхоз, совхозуудай газар дэрэ гараhан ойн түймэрые саг соонь унтарааха хүдэлмэри hулаар эмхидхэhэн байна.

Арадай депутадуудай Баунтын районно, Мухын, Ирокиндын болон Уакидай сельскэ Соведүүдэй гүйсэдкомууд ойдо болohон, мүн хагда галдаанhаа боложо дүжэрhэн түймэрые унтарааха, сарахэ хэрэгтэ машина техникэ, ажалшадые элсүүлхэ хүдэлмэри аали нобшоор эмхидхээ гэжэ тогтоол дотор хэлэгдэнэ.

1987 оной туршада Буряадай АССР-эй бухы газар дэрэ ой тайгада саhанай хайламсаар, намарай хура бороогой дүүрэтэр, ой модые түймэрэй галhаа аршалан хамгаалхэ зорилгоой тусхай hаря байгша оной апрелиин 1-hээ ноябриин 1 болотор бэлэр тогтоохо гэhэн шийдхэбэри республикын Министрнүүдэй Совет баталан абаба.

Ой тайгада носohон түймэрые саг дарыдань унтарааха зорилгоой предприяти, эмхи зургаануд, колхоз, совхозуудта тусхай машина, техникэ бэлдэхэ ажалшадые олоорнь хабаадуулха гурим тогтоохо болоно. Эндэ арадай депутадуудай районуудай, городуудай, сельскэ, сомоной, поселково Соведүүдэй гүйсэдкомууд баталагдан абтаhан тусхай түсэб — графигай ёhоор носohон түймэр сараха, унтараахын тула хоёр часай туршада хүн зоноо, техникээ эльгээхэр бэлэн байлгаха зэргэтэй. Энээнhээ гадна Буряадай АССР-эй Ойн модоной ажахын, Дотоодын хэрэгүүдэй, худалдаа найманай министерствэнүүд, Улаан-Удын авиапредприятиин болон промышленна бусад предприятинуудай, организациннуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ түймэрэй үедэ эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулха, шухала хэрэгтэй зэр эмсэгүүдээр, техникээр, эдеэ хоолоор хангажа байха даалгабари үгтэхэй.

Тэрэшэлэн Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи агнуури олзоборилгын ажахын управленидэ ой тайгада боломсор түймэрэй аюултай хаhада ангуушад, егерьнүүдэй участогуудаа түймэрэй аюулhаа хамгаалха хэмжээ ябуулга хараалхаар уялгалагдаа.

Мүн ой тайгада hүжэрhэн түймэр сараха, унтарааха республикын тусхай комисси байгуулагдеба. Тус комиссин түрүүлэгшээр, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо И. Д. Даржаев томилогдохой.

Тэрэ гэhээр арба hайн гаран, бүрн хорёод жэл үнгэрбэ. Москва хотодо, Максим Горькийн нэрэмжэтэ институдай хамтын байрада, Добролюбовай нэрэмжэтэ үйлсын юhэдэхи гэр соо, тиихэдэ КПСС-эй ЦК-гай партийна дээдэ hургуулида hураажа байhан Сергей Сультимович Цырендоржиевтай танилсаа hэмди. Тэрэ үедэ үшөө мэдээжэ болоогүй, мүнөө ойлгоходомни, түрүүшынгээ туужа бэшэжэ байhан залуу уран зохёолшо ябаа.

Гуша гараhан хойноо, ажабайдалай нилээн баян дүршэлтэй болohон хойноо тэрэ зохёол бэшэжэ эхилhэн байна. Харин хара багаhаань хойшо хажуудань ябаhан нухэдьнь ооhэдөө баhал уран бэлигэй «шулhэтэй» байhан юм. Тэдэнэй дундаhаа сагhаа урид наha барahан Ким Цыденов онсо шалгардаг hэн. Саашадаа дээдэ hургуулида hурахадаа, баhал уран зохёолоор онсо hонирходог хүбүүдэй дунда ябаа. Зүгоор сорьгоо зохёолшон болохоб гэжэ огто тоолодоггүй hэн хаш. Теэд эхын hүнтэй үгтэhэн бэлигэй галхан ехэ шангаар татадаг. Тингэhээр тэрэ бага сагаар гуурhаяа туршадаг болоо. Тингэжэ хэдэн жэлэй хүндэ ажалай дүн боложо, «Хүлгөөтэ hүүн» гэжэ туужань 1972 ондо барлагдан гараа бэлэй. Нигэжэ сэнхир цүүрта Яруунаhаа уран зохёолшын зохёохы замай эхи табиhан туужа hабагшатаhан юм...

Сергей Сультимович Цырендоржиев 1937 оной февраль соо Яруунын түрүүшын коммунарнуудай нэгэн болохо Цырен-Доржо Норбоевич Сультимовай бүлэдэ Нарhата тосхондо түрэhэн юм. Олон үхибүүтэй айлай эжэл ахань байhан хадаа тон эртэ хара ажалда hураа. Тингээдшье Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай хүшэр хүндэ хаhада бага наhанайhь тудаhан ушар оорынь онсо нүлоотэй, удха шапартай юм ааб даа. «Үүрэй Солбоной гоё гээшэнь!» гэжэ туужань дайнай үеын бага наhанhаа эхитэй бишуу.

Хүбүүнэй абари зангай, үзэл бодолой бүрилдэлгэдэ эсэгэнь, хуушанай коммунист Цырен-Доржо Норбоевич горитой нүлөө үзүүлээ юм. Мүнөө болотор эсэгэ тухайгаа hайхан үгөөр hанажа, дурдажа, хэлэhэн үгэ, hургаалыень дабтажа ябадаг.

1954 ондо Нарhатын дунда hургуули дүүргээд, Сергей Цырендоржиев Ульдэргын долоон жэлэй hургуулида багшалаба. Тингээд, Буряадай багшаварай институдай түүхын, хэлэ бэшэгэй факультедтэ, hурахаяа ороод, 1960 ондо дүүрhэнэй удаа Яруунын райгүйсэдкомой арадай гэгээрэлэй таhагай инспекторээр, Гүндын, Инсэн гын дунда hургуулинуудта багшаар ажалаа hэн.

1962 ондоо хойшо мүнөө болотороо Сергей Сультимович журналистын хүндэ хүшэр ажал эрхилэ. Яруунын районой «Яруунын үнэн» (мүнөө «Улаан туяа») газетын башэгүүдэй таhагые даатшаар, «Буряад үнэн» газетын тусхай корреспондентээр хүдэлөө. Удаань, «Буряадай залуушуул» газетын редакторай орлогшоор томилогдожо, долоон жэл соо шахуу хүдэлбэ. КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи партийна дээдэ hургуули 1970 ондо эрхимээр, «улаан» дипломтойгоор дүүргээд, партийн Буряадай обкомой аппарадта ажаллаа hэн. 1971 оной август соо «Буряад үнэн» газетын редакторай орлогшоор томилогдожо, 1975 ондо «Байгал» журналай ахамад редактораар табигдатараа хүдэлhэн байна.

Сергей Цырендоржиев бухы зохёохы замаа мүнөөнэй ажабайдалай гүн шухала асуудалнуудые харуулха хэрэгтэ зорюулаа. Манай үе саг тухай бэшэхэдэ, харуулжа байhан үйлэ хэрэгэйнгээ гүн удхыень онгцлон, шэнжэлэн харуулжа, хүнэй ухаан бодолой оёоргүй гүнээгы соо бодото шэниыень шадамараар оложо, зураглажа шададаг байна бшуу.

Жэшээлхэдэ, «Хүлгөөтэ hүүн» гэжэ туужа соо аймшаг тай аюултай, ой тайгада болohон түймэрэй үедэ зоной ямараар бэсэ харуулhанhаа уламжалан, тэдэнэй шэнжэ шанар, тухэл маяг, хараа бодол шадамараар харуулагдаа. Илангаяа гол герой Балбарай образ авторай илалта болоо бэлэй.

Харин «Ондоо бодол байхагүй» гэжэ туужа соонь юрын коммунист үбгэнэй тухэл маяг тодорхой hайнаар харуулагдаа hэмнай. Эндэ бодото коммунис, совет шэнжэ шапартай hанаан бодолой, ямаршье харшо, гансал оорыгоо хараhан юумэнhээ хүсэтэй, нүлоо ехэтэй, энэ дэлхэй дээрэ сарагдашагүй мүр сараа үлөөдэг байhаннинь Сергей Цырендоржиев hайнаар харуулжа шадаа юм.

Үгы haa, «Шулуун хадын хойморто» гэжэ туужа соогоо уран зохёолшо дайнай hүүлээрхи жэлнүүдтэ болohон үйлэ дээрэ үндэhэлэн, үхибүүдэй эрэлхэг зориг, hанаамгай hоnор ухаан, сарюун сэбэр сэдьхэл, тэдэнэрэй унаралта ябадалнууд тухай уран хүрсаар зураглаа. Туужынь геройнууд аюултай дайсанние милицийн барихада түhална. Нимэрхүү зохёолнууд манай литературада үсөөн. Тиимэhээ энэ темэдэ уран зохёолшын хандаhаннинь hайшаалтай байна.

«Үүрэй Солбоной гоё гээшэнь!» гэжэ туужа соо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үеын буряад нютаг харуулагдана. Тиихэдээ Агван гэжэ эсэгэсэ дайнда үдэшэhэн хүбүүхэнэй ород басагаатай яажа нүхэсэhэн тухай автор дулааханаар, уянгатайгаар зураглаа. Хархис дайсан дарагдаба, hайн hайхан ерээдүй хүн түрэлтэнние, эдэ хүбүүн басагаан хоёрые хүлеэнэ гээд автор hануулhан мэтэ болоно. hайн hанаан, хани нүхэсэл, бэе бэедээ түhа хүргэлгэ, аюулай, бэрхэшээлнүүдэй урда сухарихагүй зориг — эдэ бүгэдэ туужа соо зураглагдаhан зоннне бүри хүсэтэй болгоно, этигэл найдалыень улам батажуулна. Үшөө «Мүнхэ эрьесэ», «Үбгэдтэ — мэндэ», «Баяртай, тохорюун шубууд» гэжэ туужануудынь олоной анхарал татана.

Сергей Цырендоржиевай рассказуудые ондоо зохёолшодой рассказуудтай адлишаахын аргагүй. Эгээл эндэ оорынь онсо маяг, шадабари, шэнжэ шанар илангаяа тодоо харагдадаг гэжэ тоолоо hаамнай, алдуу гараhагүй гээшэ ха. Тиихэдээ богонихон зохёол соо тобойсо харуулаадхимаар ушарнуудые олоод, тэрэнээ шадамар бэрхээр сюжедэй оршом соо оруулжа, уран хурсаар бэшэдэг гэжэ онсолон тэмдэглэмээр.

Мүнөө 50 наhанэйнгаа үнэдэр дабаан дээрэ гараад, саашадаа дабагдаха үндэрнүүдтэ хүсэ шадалайнгаа хэр зэргэ байhанние хэмкүүрлэн үзэжэ байhан Сергей Сультимович Цырендоржиевай зохёолнуудай, харин Улаан-Удын, Москвагай болон бусад хотонуудай номой хэбэлэнүүдтэ, МНР-тэ арба гаран ном гараа, хэлэн тухай хэлэхэ болоо haa, нимэ байна. Хэлэнинь үлүү гарама гоёолто, зүүдхэлгүй, зариндаа богони үетэй, саб гэмэ байдаг. Зүгөөр, дотоодынь эршэ, үгэ бүхэнэй бодото hуурридаа байhан ушар хэлынь баян, тодо болгодог юм.

Уран зохёол... Энэ хүндэ хүшэр ажалай амта үзэhэн хүн бухы наhан соогоо тэрэнэй ульhата галда нэрбүүлэн ябадаг. Заримдаа гансаал тэрэнээ хэзд лэ ябаашье haa, бухы наhанаан, бодohоноо гүйсэд дүүрэн соонь бэшэжэ үрдихэгүй мэтэ байхаш. Теэд даажа байhан ажалшин, нинтыншни уялганууд баhал сар хүн болood hаладаг hэн.

— Эдээнэй Шаариг зүрхэтэй даа,— гэжэ үхибүүд атаархаха. Бидэ тиимэ нохойгоо магтангүй яахабиби.

Эсэгэмнай анхууша хүн hэн тула урэанда үбэл ааар Чисааанhаа энэ гүлгэ үбэртэлжэ асарhан юм. hүрхэйхэн хэрмэшэ үлэгшэнhөө гараhан гэжэ hайрхаа бэлэй. Хабар, зун үнгэрөө. Намар тээшэ Шааригнай сахаригтаhан hүүлтэй, шамбай солбон, бэеэр багаханшье haa, яhалад нохойн эзрга нохой болоодхёо бэлэй.

— Энэ пидагаршни ой соо хаа холо гүйхэ юм,— гэжэ баабайда нүхэдынь голонгёор хэлэхэ.

— Харуужабди, харуужабди... дольбарааануудые намартаа тоолодог юм гэжэ ородууд хэлэгшэ. Энэнь энэнhээ үлүү томо юумэниинь үгы аад, холо ойгуур суурханхай үлэгшэн юм,— гэжэ баабай энеэсэгээн харюусаа.

Түрүүшын саhанаар ангуушад хэрмэшэлхээ гараба. Хахад hара болood бусахадаа, манай эсэгэ бусадhаа hураггүй бага олзотой, уур сухалдаа барагар хара болощонхой ерэбэ.

— Шабаahанай нохой,— гэжэ баабай хоорoо hэн.— Ой руу орохohоо хойшо hүүлээ хабшаад лэ, гангинаад, шарга дээрэм гарахаяа hэдээ. Ороидоол найман hаратай амитан хадаа иигээ бэээ, байн-байн дадаха гэжэ hанаад, хажуудаа абабаб. Зэмьеэгээ хүрэжэ, гурбан ангуушад түбхинэбэбди. Шаариг бүхэли hүни үүдыемнай маажажа, гангинажа унтуулаагүй. Ядахадаа гэртэ оруулбабди. Үглөедэрынь морёо эмээллээд, агнуурида гараха гэхэдэ, энэ янданшни зэмьеэhээ гараажа үгэхэ юм бэшэ. Ядааб. Ангууша нохойнуудые дахажа үгөөгүй. Халаг, шабааhанай нохой байшаба. Тиигээд лэ нохойгүйгөөр хэрмэшэлхэ баатай болоob.

Үнгэрэгшэ жэлдэ баабай үшөө дахин агнуулаад туршаа. Дэмы. Үгы юумэн үгы.

— Хүбүүдэй нохой болог,— гэжэ эсэгэ тобшолол хээ hэн. Мэанадаараа наадахадаа Шааригнай зоригтойшье гээшэhэ арагагүй даа. Урматай.

Уданшьегүй нохойнгоо аймхёёе нюдөөрөө хаража, Саша бидэ хоёр нилээншье урмаа хухараа бэлэйбди. Хүгшэн эжымнай мори тэргээр бидэ хоёрые Баруун-Ульдэргэhөө Зүүн-Ульдэргэ хүргэжэ ябана. Хойноhоомнай, тэргын тооhон соо ута хэлэсэ hанжуулан гаргажархёод, нюдэсэ анид гээд, нэгэл хэм соохоноо хатаржа ябаhан Шааригыемнай зүүн гүүртын хоёр нохой обёоржорхин сасуу, тэhэрхэ болоторoо хусалдан, монсогороороо табижа ерэбэ даа. Саша бидэ хоёр:

— Үүсь-үүсь; Шаариг, үүсь, бу ай! — гэжэ нохойгоо тухиран hүхирэлдэбэбди. Нохоймнай тэб тогтон, hүүлээ шодойтор үргөөд, гэдэргээ эрьежэ хараба. Нэгэниинь ооpынь тухай; нүгөөдэнь гүлгэн нохой. Манайхи гэнтэ hүүлээ хабшаад, гангинаад, ходоог тэргэ дээрэмнай шэдэhэн шулуундал hүрэжэ гарашаба. Добтолhон хоёр нохойнуд тэргыемнай гороолжо байгаад хусалдана, үнгэрхэдөө гүлгэн нохойнь мориноймнай тархида аhахяяа hанана. Дүүмни Шааригаа хараажа байжа тэргэ дээрэhээ түлхинэ, теэд тэрэнь хазахяяа hанаад, гинаад, буужа үгэнэгүй. Саша нюдэнhөө уhа гуйлгэжэ байжа бойлторгоhоонь татана.

— Яяр яндан нохой, аймхай, үбэштэй... дурак, гэжэ Саша гомдоhондоо бүри уйлашаба. Бишье гээдэбэгүйб. Би эжыгээ ташуур абажа, тэргэhээ hүрэн буугаад, томо нохойдонь добтолбоб. Юун байхаб, тэрэ гэдэргээ хаража байжа, гуйдэл дундаа хусасагаан зугадаба. Харин гүлгэн нохой гэнэдэжэ, хойто хүл дээрээ hуушатараа намда шабхуурдуулба. Тэрэ hүүлээ хабшаад, оро бодогүй гүйжэ тонилбо. Теэд Шааригнай минингээшье хойноhоо hүрэжэ буугаагүй...

Би нюдэеэ аршасагаан, тэргэдээ hуубаб.

— Юугээ уhа нюдэ гаргалдаабта, тэрхылдэжэ! Ямарщье амитан гэр дээрээ баатар юм гүбэ,— гэжэ эжымнай бидэ хоёроо эзмэлнэ. Магад, тиимэшье байжа болоо. Зүгөөр бидэ хоёр «нүхэднай Шааригаймнай иимэ ахирхан ашхараагүйнь болоо даа» гэжэ ро дорохоноо бүтүүхэн хэнхэй, нюур нюураа хадажа, тэргын дондорос hуугаа hэмди.

СЭНХИР НУУРТА ЯРУУНАhАА ЭХИТЭЙ

Тэрэ гэhээр арба hайн гаран, бүрн хорёод жэл үнгэрбэ. Москва хотодо, Максим Горькийн нэрэмжэтэ институдай хамтын байрада, Добролюбовай нэрэмжэтэ үйлсын юhэдэхи гэр соо, тиихэдэ КПСС-эй ЦК-гай партийна дээдэ hургуулида hураажа байhан Сергей Сультимович Цырендоржиевтай танилсаа hэмди. Тэрэ үедэ үшөө мэдээжэ болоогүй, мүнөө ойлгоходомни, түрүүшынгээ туужа бэшэжэ байhан залуу уран зохёолшо ябаа.

Гуша гараhан хойноо, ажабайдалай нилээн баян дүршэлтэй болohон хойноо тэрэ зохёол бэшэжэ эхилhэн байна. Харин хара багаhаань хойшо хажуудань ябаhан нухэдьнь ооhэдөө баhал уран бэлигэй «шулhэтэй» байhан юм. Тэдэнэй дундаhаа сагhаа урид наha барahан Ким Цыденов онсо шалгардаг hэн. Саашадаа дээдэ hургуулида hурахадаа, баhал уран зохёолоор онсо hонирходог хүбүүдэй дунда ябаа. Зүгоор сорьгоо зохёолшон болохоб гэжэ огто тоолодоггүй hэн хаш. Теэд эхын hүнтэй үгтэhэн бэлигэй галхан ехэ шангаар татадаг. Тингэhээр тэрэ бага сагаар гуурhаяа туршадаг болоо. Тингэжэ хэдэн жэлэй хүндэ ажалай дүн боложо, «Хүлгөөтэ hүүн» гэжэ туужань 1972 ондо барлагдан гараа бэлэй. Нигэжэ сэнхир цүүрта Яруунаhаа уран зохёолшын зохёохы замай эхи табиhан туужа hабагшатаhан юм...

Сергей Сультимович Цырендоржиев 1937 оной февраль соо Яруунын түрүүшын коммунарнуудай нэгэн болохо Цырен-Доржо Норбоевич Сультимовай бүлэдэ Нарhата тосхондо түрэhэн юм. Олон үхибүүтэй айлай эжэл ахань байhан хадаа тон эртэ хара ажалда hураа. Тингээдшье Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай хүшэр хүндэ хаhада бага наhанайhь тудаhан ушар оорынь онсо нүлоотэй, удха шапартай юм ааб даа. «Үүрэй Солбоной гоё гээшэнь!» гэжэ туужань дайнай үеын бага наhанhаа эхитэй бишуу.

Хүбүүнэй абари зангай, үзэл бодолой бүрилдэлгэдэ эсэгэнь, хуушанай коммунист Цырен-Доржо Норбоевич горитой нүлөө үзүүлээ юм. Мүнөө болотор эсэгэ тухайгаа hайхан үгөөр hанажа, дурдажа, хэлэhэн үгэ, hургаалыень дабтажа ябадаг.

1954 ондо Нарhатын дунда hургуули дүүргээд, Сергей Цырендоржиев Ульдэргын долоон жэлэй hургуулида багшалаба. Тингээд, Буряадай багшаварай институдай түүхын, хэлэ бэшэгэй факультедтэ, hурахаяа ороод, 1960 ондо дүүрhэнэй удаа Яруунын райгүйсэдкомой арадай гэгээрэлэй таhагай инспекторээр, Гүндын, Инсэн гын дунда hургуулинуудта багшаар ажалаа hэн.

1962 онhоо хойшо мүнөө болотороо Сергей Сультимович журналистын хүндэ хүшэр ажал эрхилэ. Яруунын районой «Яруунын үнэн» (мүнөө «Улаан туяа») газетын башэгүүдэй таhагые даатшаар, «Буряад үнэн» газетын тусхай корреспондентээр хүдэлөө. Удаань, «Буряадай залуушуул» газетын редакторай орлогшоор томилогдожо, долоон жэл соо шахуу хүдэлбэ. КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи партийна дээдэ hургуули 1970 ондо эрхимээр, «улаан» дипломтойгоор дүүргээд, партийн Буряадай обкомой аппарадта ажаллаа hэн. 1971 оной август соо «Буряад үнэн» газетын редакторай орлогшоор томилогдожо, 1975 ондо «Байгал» журналай ахамад редактораар табигдатараа хүдэлhэн байна.

Сергей Цырендоржиев бухы зохёохы замаа мүнөөнэй ажабайдалай гүн шухала асуудалнуудые харуулха хэрэгтэ зорюулаа. Манай үе саг тухай бэшэхэдэ, харуулжа байhан үйлэ хэрэгэйнгээ гүн удхыень онгцлон, шэнжэлэн харуулжа, хүнэй ухаан бодолой оёоргүй гүнээгы соо бодото шэниыень шадамараар оложо, зураглажа шададаг байна бшуу.

Жэшээлхэдэ, «Хүлгөөтэ hүүн» гэжэ туужа соо аймшаг тай аюултай, ой тайгада болohон түймэрэй үедэ зоной ямараар бэсэ харуулhанhаа уламжалан, тэдэнэй шэнжэ шанар, тухэл маяг, хараа бодол шадамараар харуулагдаа. Илангаяа гол герой Балбарай образ авторай илалта болоо бэлэй.

Харин «Ондоо бодол байхагүй» гэжэ туужа соонь юрын коммунист үбгэнэй тухэл маяг тодорхой hайнаар харуулагдаа hэмнай. Эндэ бодото коммунис, совет шэнжэ шапартай hанаан бодолой, ямаршье харшо, гансал оорыгоо хараhан юумэнhээ хүсэтэй, нүлоо ехэтэй, энэ дэлхэй дээрэ сарагдашагүй мүр сараа үлөөдэг байhаннинь Сергей Цырендоржиев hайнаар харуулжа шадаа юм.

Үгы haa, «Шулуун хадын хойморто» гэжэ туужа соогоо уран зохёолшо дайнай hүүлээрхи жэлнүүдтэ болohон үйлэ дээрэ үндэhэлэн, үхибүүдэй эрэлхэг зориг, hанаамгай hоnор ухаан, сарюун сэбэр сэдьхэл, тэдэнэрэй унаралта ябадалнууд тухай уран хурсаар зураглаа. Туужынь геройнууд аюултай дайсанние милицийн барихада түhална. Нимэрхүү зохёолнууд манай литературада үсөөн. Тиимэhээ энэ темэдэ уран зохёолшын хандаhаннинь hайшаалтай байна.

«Үүрэй Солбоной гоё гээшэнь!» гэжэ туужа соо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үеын буряад нютаг харуулагдана. Тиихэдээ Агван гэжэ эсэгэсэ дайнда үдэшэhэн хүбүүхэнэй ород басагаатай яажа нүхэсэhэн тухай автор дулааханаар, уянгатайгаар зураглаа. Хархис дайсан дарагдаба, hайн hайхан ерээдүй хүн түрэлтэнние, эдэ хүбүүн басагаан хоёрые хүлеэнэ гээд автор hануулhан мэтэ болоно. hайн hанаан, хани нүхэсэл, бэе бэедээ түhа хүргэлгэ, аюулай, бэрхэшээлнүүдэй урда сухарихагүй зориг — эдэ бүгэдэ туужа соо зураглагдаhан зоннне бүри хүсэтэй болгоно, этигэл найдалыень улам батажуулна. Үшөө «Мүнхэ эрьесэ», «Үбгэдтэ — мэндэ», «Баяртай, тохорюун шубууд» гэжэ туужануудынь олоной анхарал татана.

Сергей Цырендоржиевай рассказуудые ондоо зохёолшодой рассказуудтай адлишаахын аргагүй. Эгээл эндэ оорынь онсо маяг, шадабари, шэнжэ шанар илангаяа тодоо харагдадаг гэжэ тоолоо hаамнай, алдуу гараhагүй гээшэ ха. Тиихэдээ богонихон зохёол соо тобойсо харуулаадхимаар ушарнуудые олоод, тэрэнээ шадамар бэрхээр сюжедэй оршом соо оруулжа, уран хурсаар бэшэдэг гэжэ онсолон тэмдэглэмээр.

Мүнөө 50 наhанэйнгаа үнэдэр дабаан дээрэ гараад, саашадаа дабагдаха үндэрнүүдтэ хүсэ шадалайнгаа хэр зэргэ байhанние хэмкүүрлэн үзэжэ байhан Сергей Сультимович Цырендоржиевай зохёолнуудай, харин Улаан-Удын, Москвагай болон бусад хотонуудай номой хэбэлэнүүдтэ, МНР-тэ арба гаран ном гараа, хэлэн тухай хэлэхэ болоо haa, нимэ байна. Хэлэнинь үлүү гарама гоёолто, зүүдхэлгүй, зариндаа богони үетэй, саб гэмэ байдаг. Зүгөөр, дотоодынь эршэ, үгэ бүхэнэй бодото hуурридаа байhан ушар хэлынь баян, тодо болгодог юм.

Уран зохёол... Энэ хүндэ хүшэр ажалай амта үзэhэн хүн бухы наhан соогоо тэрэнэй ульhата галда нэрбүүлэн ябадаг. Заримдаа гансаал тэрэнээ хэзд лэ ябаашье haa, бухы наhанаан, бодohоноо гүйсэд дүүрэн соонь бэшэжэ үрдихэгүй мэтэ байхаш. Теэд даажа байhан ажалшин, нинтыншни уялганууд баhал сар хүн болood hаладаг hэн.

— Эдээнэй Шаариг зүрхэтэй даа,— гэжэ үхибүүд атаархаха. Бидэ тиимэ нохойгоо магтангүй яахабиби.

Эсэгэмнай анхууша хүн hэн тула урэанда үбэл ааар Чисааанhаа энэ гүлгэ үбэртэлжэ асарhан юм. hүрхэйхэн хэрмэшэ үлэгшэнhөө гараhан гэжэ hайрхаа бэлэй. Хабар, зун үнгэрөө. Намар тээшэ Шааригнай сахаригтаhан hүүлтэй, шамбай солбон, бэеэр багаханшье haa, яhалад нохойн эзрга нохой болоодхёо бэлэй.

— Энэ пидагаршни ой соо хаа холо гүйхэ юм,— гэжэ баабайда нүхэдынь голонгёор хэлэхэ.

— Харуужабди, харуужабди... дольбарааануудые намартаа тоолодог юм гэжэ ородууд хэлэгшэ. Энэнь энэнhээ үлүү томо юумэниинь үгы аад, холо ойгуур суурханхай үлэгшэн юм,— гэжэ баабай энеэсэгээн харюусаа.

Түрүүшын саhанаар ангуушад хэрмэшэлхээ гараба. Хахад hара болood бусахадаа, манай эсэгэ бусадhаа hураггүй бага олзотой, уур сухалдаа барагар хара болощонхой ерэбэ.

— Шабаahанай нохой,— гэжэ баабай хоорoо hэн.— Ой руу орохohоо хойшо hүүлээ хабшаад лэ, гангинаад, шарга дээрэм гарахаяа hэдээ. Ороидоол найман hаратай амитан хадаа иигээ бэээ, байн-байн дадаха гэжэ hанаад, хажуудаа абабаб. Зэмьеэгээ хүрэжэ, гурбан ангуушад түбхинэбэбди. Шаариг бүхэли hүни үүдыемнай маажажа, гангинажа унтуулаагүй. Ядахадаа гэртэ оруулбабди. Үглөедэрынь морёо эмээллээд, агнуурида гараха гэхэдэ, энэ янданшни зэмьеэhээ гараажа үгэхэ юм бэшэ. Ядааб. Ангууша нохойнуудые дахажа үгөөгүй. Халаг, шабааhанай нохой байшаба. Тиигээд лэ нохойгүйгөөр хэрмэшэлхэ баатай болоob.

Үнгэрэгшэ жэлдэ баабай үшөө дахин агнуулаад туршаа. Дэмы. Үгы юумэн үгы.

— Хүбүүдэй нохой болог,— гэжэ эсэгэ тобшолол хээ hэн. Мэанадаараа наадахадаа Шааригнай зоригтойшье гээшэhэ арагагүй даа. Урматай.

Уданшьегүй нохойнгоо аймхёёе нюдөөрөө хаража, Саша бидэ хоёр нилээншье урмаа хухараа бэлэйбди. Хүгшэн эжымнай мори тэргээр бидэ хоёрые Баруун-Ульдэргэhөө Зүүн-Ульдэргэ хүргэжэ ябана. Хойноhоомнай, тэргын тооhон соо ута хэлэсэ hанжуулан гаргажархёод, нюдэсэ анид гээд, нэгэл хэм соохоноо хатаржа ябаhан Шааригыемнай зүүн гүүртын хоёр нохой обёоржорхин сасуу, тэhэрхэ болоторoо хусалдан, монсогороороо табижа ерэбэ даа. Саша бидэ хоёр:

— Үүсь-үүсь; Шаариг, үүсь, бу ай! — гэжэ нохойгоо тухиран hүхирэлдэбэбди. Нохоймнай тэб тогтон, hүүлээ шодойтор үргөөд, гэдэргээ эрьежэ хараба. Нэгэниинь ооpынь тухай; нүгөөдэнь гүлгэн нохой. Манайхи гэнтэ hүүлээ хабшаад, гангинаад, ходоог тэргэ дээрэмнай шэдэhэн шулуундал hүрэжэ гарашаба. Добтолhон хоёр нохойнуд тэргыемнай гороолжо байгаад хусалдана, үнгэрхэдөө гүлгэн нохойнь мориноймнай тархида аhахяяа hанана. Дүүмни Шааригаа хараажа байжа тэргэ дээрэhээ түлхинэ, теэд тэрэнь хазахяяа hанаад, гинаад, буужа үгэнэгүй. Саша нюдэнhөө уhа гуйлгэжэ байжа бойлторгоhоонь татана.

— Яяр яндан нохой, аймхай, үбэштэй... дурак, гэжэ Саша гомдоhондоо бүри уйлашаба. Бишье гээдэбэгүйб. Би эжыгээ ташуур абажа, тэргэhээ hүрэн буугаад, томо нохойдонь добтолбоб. Юун байхаб, тэрэ гэдэргээ хаража байжа, гуйдэл дундаа хусасагаан зугадаба. Харин гүлгэн нохой гэнэдэжэ, хойто хүл дээрээ hуушатараа намда шабхуурдуулба. Тэрэ hүүлээ хабшаад, оро бодогүй гүйжэ тонилбо. Теэд Шааригнай минингээшье хойноhоо hүрэжэ буугаагүй...

Би нюдэеэ аршасагаан, тэргэдээ hуубаб.

— Юугээ уhа нюдэ гаргалдаабта, тэрхылдэжэ! Ямарщье амитан гэр дээрээ баатар юм гүбэ,— гэжэ эжымнай бидэ хоёроо эзмэлнэ. Магад, тиимэшье байжа болоо. Зүгөөр бидэ хоёр «нүхэднай Шааригаймнай иимэ ахирхан ашхараагүйнь болоо даа» гэжэ ро дорохоноо бүтүүхэн хэнхэй, нюур нюураа хадажа, тэргын дондорос hуугаа hэмди.

Сергей ЦЫРЕНДОРЖИЕВ

УХИБУУДТЭ ЗОРЮУЛАГДАhАН РАССКАЗУУДhАА

СОЛБОН

Дүү хүбүүмни Солбон гэжэ нэрэтэй юм. Теэд оороо нэрэдээ хүрэдэггүй муутай. Хүлдэ орохоhоо хойшо бошхо амитан. Морё-монсогорхон толгойтой, түб-түхэреэн дабхаряа нюдэтэй, хүрин шарахан hамбайтай хүбүүн юм. Нюугаад яахабиб, муу hайниие хуу хоороод орхиhуулби. Зай, муусень түрүүлэн дурдая. Дүү хүбүүнэймни шулэhэн аман соонь багтажа ядаад, ходол доошоо жабжаарнь гоожохоёо hанажа зобоодог. Энэмнай хомхойн тэмдэг бэшэ. Ороидоол анханай тиимэ хүн байшоо гээшэ гээбэ.

Энэ жэл Солбон hүргуулида ороо. «Хэр hурана хаб?» гэжэ hонирхоно ёhотойт. Хооpэhүүб.

hүүлэй үедэ Солбон нэрэдээ хүрэжэ эхилээ. Дүү дуулахадаа бэрхэ. Аргадабалтай, инаг дуран тухай гү, али ковбойн дуу шэхэнэйтнай ханхинатар дуулаад, хажуу тээшээ гуйжэрхихэ. Дархалхадаа бэрхэ. Яhалал уран гартай. Зүгоор эгээл дүрэтай юумэниинь гэхэдэ наадан. Эжый оогложо, бэдэржэ асараагүй haa, бүхэли үдэроороошье наадаха. Урилдахадаа үетэноо бултыень ахидаг. Хоёр нюдаргаа бажуугаад, бүмбэгэдэл монсогонуулан гуйхыень харахада, энеэдэтэй байдаг. Хурдан солбон гүүлэдэг. Муунь гэхэдэ, барилдахадаа, тулюуршаг.

Солбон хэшээлдээ яhала ханалгатай бэлдэдэг. «Үзэглэлэйнь» хуудаhануулу оло дахин ируулжа, бэмбэгэр болошонхой, зурагуудынь хуу үнгэ бүриин шэрээр шэрдэгдэшэнхэй. Халтад лэ гэбэл, худалаар уншажархидаг муутай — үгын түрүүшын лэ үзэг хараад, саашань таамаг хэлэжэрхёод, ямаршье зэмэгүй нюдөө

Соёлой hонин

ХОНИШОДТО АЙЛШААР

Түл абалгын халуун хаhада малшадые соёлой талаар хангаха уялгаяа Шэнэ-Бэрээнэй соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд жэншэдгүй дүүргэхые оролдоно. Транспортоор ядалдаhан дээрэhээл эдэмнай заримдаа түсэбөөр хараалагдаhан концертээ хойшолуулха баатай болодог. Жэшээлбэл, hаашаг уран hайханай хүдэлмэриин эдэбхитэд хонишодто ошохоёо түхеэрhэн аад, ябагадаад, охэхэн сагаа дэмы гээхэ ушартай болоо. Шэнэ-Бэрээнэй сельскэ Советэй түрүүлэгшэ М. К. Кузьминай энэ хэрэгтэ туhалеагүй hаа, агитбригадык гэшүүдые «Гигант» колхозой гүүртэнүүд дээрэ дэмы хүлеэгээд hалаха hэн. Соёлой байшангуудые ябадал hайнтай автоклубуудтай болгохо хэрэг республика дотороной унжагайгаар шиидхэгдэнэ гэжэ ехэ ехэ суглаануудые дээрэ хэлсэдэг ло гээшэбди. Теэд энэ талаар эрид хубилалтын түйлагдахань үды шэнги.

Тиибэ ябашье, тэрээхэн үдэр «Гигант» колхозой хонишодто агитбригадынхид хүрэжэ ошоо. Шэнэ-Бэрээнэй хүүгэдэй хүгжэмэй hургуулиин багша С. С. Сарбасова шабинартаяа, нютагай соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд hонирхолтой программа харуулаа. Тэдэнэр дуудуулаа, элдэб инструментүүд дээрэ наадаа. Слава Седунов, Володя Харин, Олеся Мариенко, Аюна Цыденова түрүүтэй эдир артистнарта малшад баярые хүргэхэ зуураа дахин айлшалхыень урилhан байна.

Р. СТЕПАНОВА.

ЯРУУНАhАА МӨДЭЭСЭНЭ

«Победа» колхозой түб Эгэтын-Адаг hуурында ажахын түрүүшүүлдэ ехэ концерт харуулагдаhан байна. Нютагай «Аялга», мун районой түб Нарhатын Соёлой ордонгой «Ярууна» гэжэ ансамбльнуудай хүсоор табигдаhан энэ концерт харагшадые ехэ hонирхуулаа. Жэшээлбэл, Черенановуудай гэр булын ансамблиин гүйсэдхэhэн «Байгал далайн долгиндо», Б. Ринчиновэй дуулаhан «Магтаал» гэжэ дуунууд бултанда hайшаагдаа hэн. Тэрэшэлэн И. Барановагай харуулhан ородой хатар, Т. Черенановагай «Над Россией моей» гэжэ дуун халуунаар үгтагдаа. Тиихэдэ монгол, буряад, ород арадуудай хатар болон дуунуудые артистнар олоор гүйсэдхэжэ, сугларагшадые баясуулhан байна.

Б-Х. ЖИГМИТОВА.

Ойн музей мундэлхэнь

Хун зоние, илангаяа эдир үеэтэние байгаалида дуратайгаар хүмүүжүүлхэ зорилготойгоор райондоо ойн музей байгуулха тухай хэлсэhээр үнинэйбди. Һаянай энэ үүсхэлыемнай музейнүүдэй республиканска нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэд дэмжэжэ, түрүүшынгээ хоёр залгай болоходомнай туhалалсаhан байна. Яяза бүрнин экспонадууд асарагдажа, хотоhоо экскурсоводуул, ерээ, түрүүшын харагшадые угталсаа. Мунөө нютагайгаа материалнуудые суглуулжа, үшөө хоёр зал нээхэмнай.

В. ЦЫРЕНОВА,
Загарайн райгүйсэдкомой соёлой таhагые даагша.

ГОЁОР СЭНГЭНЭ

hүүлэй үедэ Бэшүүрэй райондо архигүй кафенүүд хойно хойноhоо нээгдэнэ. «Еланский» совхозой столовын байшан соо hаа тиимэ кафе нээгдэжэ, нютагай соёлшод энэ ушараар hайндэрэй программа бэлдэhэн байна. Улаан-Удын соёл гэгээрэлэй училищи дүүргэгдэ, ажалайнгаа намтарые эхилhэн басагад — О. Титова Н. Истомина хоёр үдэшые шадамараар хүтэлбэрилөө. Энэ баярта уригдаhан 30 хүн соёлой хүдэлмэриин эдэбхитэдэй хамта дуулаа, аттракционуудта хабаадаа.

Мун тиимэ кафе районой түбтэ нээгдэнхэй. Үнгэрhэн амаралтын үдэшэ тэндэ «Зетер перемен» гэhэн уулаалга эмхидхэгдээ. Бүхыдөө 50 хүн энэ уулаалгада хабаадажа, ажал хэрэгүүд тухайгаа үнэн сэдьхэлэй хоорэндоо хэhэн байна. Тиихэдээ энэ уулаалгаа юрын суглааней маяртайгаар бэшэ. харин нүхэд ёhоной хоорэлдоон, диспут шэнгеэр үнгэргоо. Орон доторнай боложо байгаа хубилалтануудтухай hанамжаараа, газетэ, журналнуудта уншажа, мэдэжэ абаhан юумээрээ бусадтай хубаалдаха, шэнэ юумэ шагнаха арга хүн бүхэндэ олдоо ха юм. Райсоведэй гүйсэдкомой соёлой таhагай эмхидхэлэй-методическа түбэй хүдэлмэрилэгшэ П. И. Савельев hайндэрэй удэшын шог зуураа программые бэлдээ.

Н. НИКОЛАЕВА.

Бэшүүрэй район.

АМАРХА САГАА ЭМХИТЭЙГЭЭР...

Ажалшадай амарха сагаа бэедээ үрэ туhатайгаар, хүхюутэйгээр үнгэргэлгэдэ hүүлэй жэлнүүдтэ хаа хаанагүй ехэ анхарал хандуулагдадаг болонхой гээшэ. Жэшээлхэдэ, буряад арадай хуушанай ёhо заншалнуудые hоргээжэ, залуушуулые тэдээнтэй танилсуулжа, дамжуулжа үгэхэ хэрэг үргэнсөр ябуулагдажа эхилэнхэй. Республикымнай олохон нютагуудта уран hайханай бүлгэмүүд мунөөнэй дуунуудые, хатарнуудые гүйсэдхэхынгөө хажуугаар, ёохорложо наададаг, оньhон үгэнүүдые, таабаринуудые болон сэсэн мэргэн үреэлнүүдые хэлсэдэг болоо. Зал соо hууhан наhатай зоной залуушуулай нааданууде хаража, эүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэн ушрхань гайхалгүй. Имагтал эжынэрээ, баабайнараа баясуулхаяа залуушуул ёохорлоно бэшэ, харин хуушанай заншалта ёhс гуримаараа ехэ hонирхоно бшуу.

Улаан-Удын авиазаводой «Рассвет» гэжэ Соёлой ордондо hаяхан hонирхолтой удэшэ үнгэргэгдөө hэн.

Энэ удэшын хүндэтэ айлшаараа уран зохёолшо, Социалис Ажалай Герой Цокто Номтоевич Номтоев уригдажа, тэрэнэй залай үүдэндэ харагдахада, булта hууриhаа бодожо, нэрьемэ альга ташалгаар угтаа hэн. Удэшые хүтэлбэрилэн ябуулагша Буряадай АССР-эй нэгэдэмэл музейн таhагые даагша В. Ц. Гунзынов хүхэ торгон хадаг альган дээрээ дэлгээжэ, аягатай сагаан эдеэтэйгээр айлшанаа угтаба. Цокто Номтоевич тэрээнhээ амасажа, сугларагшадые hайхан үгөөр үреэгээ hэн.

...Малшан, таряашан
Манай түрүүшүүл олошорог,
Ажалша, номшо
Аша гушамнай ургаг.
Арюун hүудалта
Айл аймагнай үнэржэг.
Хүрдан ухаатан,
Хүрса зоригтон мандаг!

Ц. Н. Номтоев үгээ иигээд дүүргээ hэн: «Буряад арадай ори ганса hайндэр гэхэдэ сагаалган байhан юм. Сагаан эдеэнэй дэлгэржэ, малай түрэжэ, удэрэй ута боложо байхада сагаа hара орожо ерэдэг бэлэй. Буурал үбгэд сэсэн бодолтой үреэлнүүдые хэлэжэ, залуушуул хүхюутэй наада эмхидхэжэ, hээр шаадаг, шагаи харбалсадаг, дуу буляалдадаг hэн. Урданайнгаа заншалта ёhо гуримые мартангүй ябагты гэжэ залуу үетэниие уряалнаб».

Удаань Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, философиин эрдэмэй кандидат Дондоп Доржиевич Очиров үгэ хэлээ.

Эртэ урдын сагhаа хойшо элинсэг хулинсагууднай сагаа hарые тэмдэглэдэг hэн. Тиихэдэ тэрэ бурханай hайндэр гэжэ тоологдодог байгаа. Харин мунөө сагта энэ hайндэрые элүүр энхэ бэеын хүхюутэй, зугаатай наадан гэжэ тоолохо хэрэгтэй... Тиигээд нүхэр Д. Д. Очиров «Намагтай, болдогтой харгыдаа...» гэжэ дууе шадамар бэрхээр дуулаа.

Энэ удэшын концертые Ленинэй орденто Буряадай опероо болон баледэй театрай дуушан Солбон Бадмаев «Мунхэ байха» гэжэ дуугаар нээгээ.

Эндэ аха дүү Монгол ороной түлөөлэгшэд, Зүүн Сибириин соёлой институдай студентнэр байлсаhан юм. С. Бадмаев «Сүн сагаан сэдьхэл» гэжэ дууе = тэдээндэ зорюулаа hэн. Харин хореографиин отделениин III курсын студентка Пүрэвсүрэн «Эжы тухай дууе» гитара дээрэ шадамар бэрхээр гүйсэдхэжэ бултанда ехэтэ hайшаагдаhан байна.

Тус Соёлой ордонгой уран hайханай бүлгэмэйхид үргэн ехэ харалга эмхидхэжэ, амархаяа ерэгшэдые үрмешуулаа hэн. Хонгёо дуутай, шуургата хатертай ёохорой удаа дуу буляалдаан, шог зугаатай хоорэлдоон, тиигээд дахинаа ёохорой хатар нэрьежэ байгаа. Сугларагшадай ёохорто оролсоходонь, наадан бүри эршэтэйгээр үргэлжэлөө hэн.

М. Хангаловай нэрэмжэтэ хизаар ороноо шэнжэлэлгын музейн таhагые даагша Валентина Дамдиновна Цыренова слайдфильм харуулжа, буряад зоной урданай ажаhуудалай зүйлнүүдтэй танилсуулаа hэн.

Энгэрыень hубhа шэрэжэ гоёоhон, магнал торгоор сёhон баян басагадай, эхэнэрнүүдэй тэрлигүүд, үгытэй эхэнэрэй үмдэдэг байhан ямершье гоёолтогүй уужа ба тэрлиг, элдэб үнгын угалзануудаар шэмэглээтэй эргэнэг болон ханза, тэрэнгиин үидэhые түнхижэ хэhэн байлгансаг, табаг, аяга, мүнгэн бүгэжэтэй, сайр таблаадаhануудтай эхэнэрэй, эрэ хүнэй эмээлнүүд, уран болигтэнэй гараар бүтээгдэhэн хэтэ ба сахюур, аршуул, гааhан, мүнгэн хутага, мүнгэн hуба хоёроор хүүрэhэн hиихэнүүд, дэнэ — эдэ бүтээлнүүдые суглаhан залуушуул дүүрэн hонирхожо ажаглаа hэн.

Хатарай болон дуунай «Байгал» ансамблиин солистка, Буряадай АССР-эй габьяата артистка Дарима Дугданова дуулахань гэжэ сонсохгоод, зал нэрьемэ альга ташалгаар бэлигтэй дуушаниие угтаа. Тэрэ «Тэргынгээ холесоогой хиисээндэ», «Шэрэмхэн булаг тахысшни» гэжэ буряад арадай дуунуудые энэ удэшэ шагнагшадтаа бэлэглэhэн байна.

Энэнэй удаа «Бэе бэеэ гамнаа», ород арадай «Ах, ты, душечка моя» гэжэ дуунуудые П. Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищиин I курсын студент Дамдин Санжижалов уран гоёор гүйсэдхэжэ, бэлигтэй дуушан боложо ябаhанаа дахин гаршэлээ. Тэрэ шагнагшадай гүйлгаар үшөө нэгэ дуу гүйсэдхоо hэн.

Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Валентина Цыденовна Дамбуевагай хүтэлбэрилдэг «Уряал» гэжэ хатарай болон дуунай ансамблиин гэшүүд хонгёо дуунуудаар амархаяа ерэгшэдые мун баhа баясуулаа юм. Тус ансамблиин гэшүүн Леонид Хамгушкеев буряадай элитэ поэт Дондок Улзытуевай «Ая-ганга» гэжэ шүлэгые уран гоёор уншаа hэн. Тиихэдэ тус Соёлой ордонгой хүүгэдэй хатарай коллективэй гэшүүд Мексикын арадай «Самба» гэжэ хатарые айлшадтаа харуулаа.

Владимир Гунзынов эхэнэрэй хубсаhа үмдоод, гоёнсуу, залхуу hамгые шүүмжэлhэн удхатай богонихон үйлэ харуулжа, харагшадые охэтэ хүхеэhэн, энеэлгэhэн байна. Энэ хүнэй ехэ оролдосоёо гаргаhанай, бэлиг шадабарияа дууhан харуулhанай ашаар имэ hайхан удэшэ эмхидхэгдээ гэжэ онсо тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

hайхан удэшын түгэсхэлдэ ёохор наадан дахинаа нэрьежэ, хамаг зон булта хабаадаа.

Забhарлалгын үедэ фойе соо Буряадай худоо ажахын институдай IV курсын студентка Саяна Содномоватай уулзааб. Тэрэ басаган энэ удэшэдэ ерэhэндээ хэлэшэгүй баярлайб гэжэ мэдүүлhэн юм. Саянын хэлээшые эндэ сугларhан залуушуул булта халуунаар дэмжэхэ байха гэжэ намда гансата hанагдаа hэн.

Архидалга болон манай ажабайдалда таарахагүй бусад харша үзэгдэлнүүдтэй эрид тэмсэлгын улам шангаржа байhан сагта соёлой хүдэлмэрилэгшэд энэ талаар ябуулдаг хүдэлмэриеэ бүри үргэдхэхэ, түргэдхэхэ ёhотой. Илангаяа ажалшадай амарха сагые эмхидхэлгэдэ үшөө ехэ анхарал хандуулха хэрэгтэй.

Д. ДАМБАЕВ.

«БАЙГАЛАЙ» ТҮРҮҮШЫН НОМЕРТО.

Буряадай АССР-эй Уран зохёолшодой холбооной үмзэнэhөө хоёр hарадаа нэгэ удаа хэлэгдэдэг «Байгал» гэжэ Уран зохёолой, олонинта-улас түрын журналай 1987 оной түрүүшын номер хэблэлhээ гаража, үншагшадтаа эльгээгдэбэ.

Манай хүршэ Шэтын уран зохёолшо Василий Никоновэй «Харгы» гэжэ романай нэгэдэхи хубь журналай «Шэнэ зохёолнуудэ» гаhэн нинтэ гаршаг доро, номой нээлтэ дээрэ үгтэбэ. Тэрэнь «Витим» гэжэ нэрлэгдэнхэй. Уран зохёолшо энэ шэнэ бүтээл соогоо Байгал-Амарай түмэр замай барилга тухай домоглон бэшэнэ. Жэшээлхэдэ, БАМ-ай барилга-хабсаралын 698-дахи поездын начальник, Социалис Ажалай Герой Владимир Новик В. Никоновэй шэнэ роман тушаа «Агуу барилгын магтаал» гэhэн ороло үгэ соогоо «Интернациональна аялга, ёhо заншал бухы ромай соо үргэнөөр харуулжаа. Зуун жэлэй агуу барилгада үргэгдэhэн элэ магтаал» «Харгы» гэhэн роман уншагшадта hайшаагдаха «ханха» гэжэ онсолон тэмдэглэнэ.

Буряадай арадай поэт Цэдэн Галсановай «Эльдэг орондо прагуу магтаал» гэhэн улас түрын уянгата нэмэ hонирхолтой.

Уран зохёолшо Цыденжап Жимбиев «Мэчныйн харуул» гэжэ шэнэ захата бүтээл — роман бэшэжэ дүүгэ hэн. Энэ зохёол соо манай хизаарта гүрэнэй хилэ табилгын үе hонирхолтойгоор зураглагдаhай.

«Шэнэ нэрэ, танилсагты» гэhэн гаршаг доро Ага hуурнай СПТУ-да ажаллажа байдаг, залуу шүлэгшэ Батажаргал Шагдаровай шүлэгүүд үгтэнхэй.

Публицист Даша-Нима Раднаевай «Үшөө дахин Байгал тухай» гэhэн статья «Очерк, публицистикэ» гэhэн нинтэ гаршаг доро үгтэбэ. «...Нангин Байгал далайнгаа хүсөн заанай түлөө үнэн эрэхэhөө hанаата болодог хүнүүдэй нэгэн байhан тула гүүрнэ барилга, эүрхэ сэдьхэлыем тамалаг байhан асуудалнуд тухай бэшэхэ гэжэ ойлгоно гэжэ дайдын байгалайнда эзэн бүсаар хандаhан уншагшад тухай автор олон нэрэмжэтэй дайнаар, hонирхолтойгоор, дэлгэрэнгүй бэ дурсагдагша статья соогоо бэшээбэ.

Монгол поэт Самдангийн Долд гэгэнэй шүлэгүүд, уран зохёолшо Балдан Ябжановай «Хэрэмэшэн» гэжэ рассказ журналай хуудаhануудта мун лэ толилогдобо.

«Захагүй ехэ замбуулин: XX зуун жэл» гэhэн гаршаг доро журналист Игорь Казанцевай «Замбуулинай гаванний үглөө» гэжэ hонирхолтой статья үгтэбэ. Автор тэрээн соогоо Байконурай космодром тухай, тэрэнэй байгуулагдаhа эхилhэн үе тухай дэлгэрэнгүүлэн хоорэнэ.

Поэт Цэдэн Галсановай 70 наhанай ойдо зорюулагдажа, тэрэнэй зохёохы ажал ябуулга тухай хэлэ, бэшээгэй эрдэмэй кандидат Цэрэн-Анчик Дугар-Нимаевай «Та наhаа...» гэжэ статьянууд hонирхолтой.

Журналай «Искусство», «Шог ёгто долгин» гэhэн нинтэ гаршагуд доро Валентина Мурзевагай «Зүрхэнэй дурасхаал» гэжэ статьи, мун Владимир Лубсанов, Гарма-Доди Дамбаев гэгшэдэй рассказууд толилогдонхой.

Б. НАМДАКОВ.

Манай литэ

Февралиин

лётчик П. Н. Нестеровэй түр

100 жэлэй ой гүйсэхэн

УКРАИНЫН ССР. 1913 оной августын 27-ной үдэр hэн. «Ньюпор» гэжэ моноплан нэгэ километрэй үндэртэ дэгдэжэ гараад, эгсэ доошоо буужа ябатараа дахинаа дээшээ гарахыень киевэйхид ехэ анхаралтайгаар хараа бэлэй. Самолёт холо дээрэ гараа раа гэнтэ нюрган д елдээд, газар руу с майжа ябаhанаа, д хэлдижэ, аюулта зо хоо hэн. Тиигэжэ сэр чик П. Н. Нестеров дээрэ түрүүшынхиеэ «мёртвая петля» гэ руулhан габьяатай ажабайдал богонио ялас гэмэ.

П. Н. Нестеров ер танууудые харуулhан дэлгэ бэелүүлhэн бай

1914 оной августы хурдан түргэнөөр «Моран» гэжэ сам дайсанай «Альбатр самоледые намнаба хүсэжэ, самоледойн тээр сохижорхибо. самоледой унаhанай Нестеровэй самолет унаа бэлэй. Тиигэжэ доор дээдэ шатын жо годо эхи табиhан орс гэй летчик Нестеров гээр наhа бараhан юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: П. Н. ров. Киевэй граждан инженернүүдэй инстит гэдэхи граждан авиа зей соо хадагалгаараг

ТАСС-ай фотохр

ХҮДӨӨГЭЙ НААДАНУУД ЭХИЛ

Үсэгэлдэр, Улаан-Удын Соведүүдэй талмай дээрэ сэрэгэй оркестрэй hүр жабхалан та хүгжэм доро республикын худөөгэй спортын үбэлэй нэгэдэхи нааданууда, мун Буряад ороной эрэлхэг зоригто басагадай Улаан-Удэhээ Москва хүрэтэр санаар ошоhоор 50 жэлэй ойдо зорюулагдаhан митинг эхилээ.

Республикын бухы районуудhаа шахуу ерэhэн спортсменүүдэй митингдэ хабаадахаар жагсаhан тухай Буряадэй багшанарай институдай кафедрые даагша В. Л. Балдаев республикын худөөгэй спортын үбэлэй нааданууда эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Н. С. Булдаевта элидхэбэ.

ВЛКСМ-эй обкомой хоёрдохи секретарь Андрей Волков митингые нээжэ, спортсменүүдые амаршалба. Удаань энэ митинглэ уригдаhан, 50 жэлэй саана санаар Москва ошоhон С. А. Тыхеевада үгэ үгэбэ.

— 30 оной комсомолшуудhаа физкульт-мэндэ! — гэжэ хэлээд, Софья Ананьевна үргэлжэлүүлбэ.— 50 жэлэй саана залуу табан басагад Улаан-Удэhээ Москва санаар ошохо гэhэн политическэ удха шанартай ехэ даабари абаа hэмди. Тэдэ басагадай гурбаниинь М. У. Хахалова, А. К. Сункуева гэгшэд мүнөө эндэ байнабди. Нүгөөдэ хоёрнай мүнөө Москва хотод hуудагшье hаа, эүрхэ хэлээрээ баhал энэ хабаадажа байна. Т хиеэ республика дотор үргэгдхэхээ байhан спортын үбэлэй наад хабаадагшадта 30-аад спортсменүүдэй эүрхэ сал амжалта хүсэн С. А. Тыхеева үгээ

Зүүн-Сибириин техническа институдай студ наар урилдаагаар мастер Саян Жамбалов үгтэбэ. Тэрэ суглаа халуунаар амаршалаа хэг табан басагадай Москва ошоhоор 50 ойдо зорюулжа, инст са студентнэрэй — Петрозаводск — Улаан-Удэ гэhэн мар санаар ябаха байhан дээдээ.

Удаань ЛВРЗ-гэй шудхалгын цехтэ гал — худэлмэришэдэ таряашадай хани бэ hүндэ тэмдэг Саян Жам та дамжуулагдаба.

hүүлээрнь мурысөө баадаха спортсменүүд hөө Владимир Ильич хүшөөдэ баглаа сахи бигдажа, гартаа фанер хай спортсменүүд түрү вокзал ошобо. Тэндэ сменүүд худөөгэй үбэлэй нэгэдэхи нааданууда хабаадахаяа Кабанской Селенгинск токо ха юм.

Манай

Спорт

АЖАМИДАРАЛАЙ ХАРГЫГААР

Ябагаар урилдаха, гүйхэ дуратайшуулай клуб хэдэн жэл соо Тоннельнэ тосхондо амжалтатайгаар, үрэ ехэтэйгээр худэлжэ байна. Мунөө тус клуб 80 гаран хүниие эзргэнүүдтээ нэгэдүүлдэг юм. Эдэмнай гол түлэб 15,3 километр утатай Хойто-Муяын түмэр замай өөрсэ шухаг тоннель малтагшад ба тэдэнэй бүлын гэшүүд болоно. Тоннельнын урилдаашад хүнгэн атлетикын элдэб мурысөөнүүдтэ, тэрэ тоодо Москвада үнгэргэгдэдэг дэлхэйн алдар суута марафондо хабаадаhаншье байха. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай түйлаhан Илалтын 40 жэлэй ойдо зорюулжа, Сеаеробайкальскhаа Москва хүрэтэр урилдаhан юм. Энэ hуурининай спортсменүүд hаяхан Нева мурэнэй эрье дээрэхи хотоhоо бусажа ерэбэ. Ажамидаралай алдар суута харгыгаар үнгэргэгдэдэг Ленинградай заншалта урилдаанда тэдэнэр хабаадаhан байгаа.

Тэрээндэ хабаадагша, 18-дахи тоннельнэ отрядай спорткомплексын директор Николай Муфтазулин үбэлэй янгинама хүйтэндэ үнгэргэгдэhэн урилдаанда БАМ-ай барилгашадай хабаадаhан тухай иигэжэ хоорэнэ:

— Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түүхэдэ Ленинград хотые баатар зоригтойгоор хамгаалга тэрэнэй гайхамшагта, алдарта, гэхэ зуура айхабтар хүндэ хүшэр хуудаhан болоо hэн. Совет арадай эрэлхэг зоригтой нугаршагүй хүсэл эрмэлэлтэй, шэн габьяатай байлгын үльгэр жэшээе Ленинград бухы дэлхэй дээрэ харуулаа hэн. Хархис шунахай дайсанай хүреэлэлгэдэ ороhон хотые Ехэ газартай, дайлалдажа байhан бухы арадтай холбоhон домог суута Ажамидаралай харгы Ленинградые хамгаалгада шиидхэхы үүргэ дүүргэhэн намтартай. Ленинградай баатарнууд тухай, Ажамидаралай харгы тухай дурасхаалда Ленинград хотын арадай депутадуудай Калининска районно Советэй гүйсэдхэхэ комитет болон «Физкультура ба спорт» журнал 1970 онhоо хойшо Бүхсоюзна үбэлэй марафон үнгэргэдэг заншалтай юм.

Хүреэлэлгые дэлбэ бута сохижо гаралгын дурасхаалда зорюулагдажа, Ладожско нуурай эрьедэ бодхоэгдоhон хүшөөгэй дэргэhээ старт үгтэдэг. Урилдаан домог суута харгын хажуугаархи газар дээгүүр үнгэргэгдэжэ, «Ажамидаралай сэсэг» гэhэн хүшөөгэй дэргэдэ дүүрэдэг юм. 17 жэлэй урда тээхи түрүүшын мурысөөндэ ойрдоол 5 хүн хабаадаа hэн. Харин мунөө ороноймнай эдэб заха булангуудhаа, хото городуудhаа олон зуугаад спортсмен эндэ ерэжэ, Ажамидаралай харгыгаар урилдаха нэрэ хүндэдэ хүртэhэн байна. Ветерануудта, тэрэ тоодо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагшадта, революциин үлгые аршалан хамгаалагшадта онсо анхарал хандуулагдадаг.

БАМ-ай Буряадай участогай багахан бүлэг урилдаашад — урилдаха дуратайшуулай «Тэрэнги» гэжэ клубай гэшүүд 18-дахи бүхсоюзна марафондо түрүүшынхээ хабаадаhан байгаа. Эдэмнай хэд бэ гэхэдэ, партиин XXVII съездын делегат, Ленинэй орденто Н. Дровалинин бригадын проходчик Александр Шадрин, 21-дахи тоннельнэ отрядай проходчик Алексей Башаров, 581-дэхи барилга-хабсаралгын поездын физкультурын инструктор Зуфар Сагиров болон би командын бүридэлдэ ороhон байгаабди. Таксимо hуурининай бүлэг урилдаашад энэ мурысөөндэ мун лэ хабаадаа hэн.

Удэшэ ороой Ленинградта буужа бүридхэлдэ оробобди. Үглеогүүр энгэртээ эүүхэ номернуудые үгэхэдөө, сагай уларил ехэл таарамжагүй байhаа: 15 градус хүйтэн, шэмэрүүн шэнга hалхин, бордоhон. Хэды тиигээшье hаань, урилдаанда хабаадагшад бултадаа нугаршагүй хүсэл зоригтой, эрмэлэзэл ехэтэй байhанаа харуулжа, 42 километр 195 метрэй хүндэ хүшэр зайе амжалтатайгаар гаталhан байха юм. Теэд бидэ, бамайхид, али бүхы юумэнhээ тунхарихагүй ёhотойбди. Илангаяа хүшэр хүндэ болоходонь, дайнай үедэ Ажамидаралай харгыгаар хүнүүдэй машинаар, мори тэргээр ашаа зөөhьыень ой ухаанда hэргээхэдэ, зориг ороо, урагшаа дабшадаг байгаабди. Тиихэдэ зарим спортсменүүд тусхай hорилго бэлэдхэлтэй байжа, гансал трусы, майхаар урилдаба. hорилго, бэлэдхэл хэжэ, хатуужал абаха гээшэ энэл ха юм даа.

Новокузнецк хотын мэдээжэ урилдаашан Б. Ахметов хубиин тоосоогоор ималта түйлаба. Череповец хотын спортсменүүд командаараа шалгарhан байгаа. Бидэ эрхим зургаанай тоодо орожо, шангай hуури эзэлээгүйшье hаа, яhала олохон хүнүүдые хойноо үлөөгөө hэмди.

Агууехэ Октябриин 70 жэлэй ойдо зорюулжа, ВЛКСМ-эй ЦК-гай хүтэлбэри доро БАМ-ай түмэр замые зубшуулан, Усть-Кутhаа Комсомольскна-Амуре хүрэтэр үнгэргэгдэхэ хүнгэн атлетикын урилдаанда hорилго бэлэдхэл хэлгын ээлжээтэ шата болобо. Энэ урилдаан байгша оной июнь hарада үнгэргэгдэхэ. БАМ-дахи ВЛКСМ-эй ЦК-гай штабай начальник Владимир Шурбина энэ урилдаае хүтэлбэрилхэ юм. Юрэдөөл, эндэ бидэ амжалта туйлаха байхабди гэжэ Николай Муфтазулин хоорөөгөө түгэсхэбэ.

Журналист С. БУХАЕВ
хоорэлдөө хэбэ.

«Гэрэймнай хажуудахи елүүр дээрэ шанга тулалдаануд болодог».
П. БУРМАКИНАЙ фотоэтюд.

ЭДЭБХИТЭДЭЙ ОРОЛДОЛГООР

Мунөө үхибүүд болон эдиршүүлэй сулоо сагые hонирхолтойгоор, удха түгэлдэроор үнгэргэхэ хэрэгтэ горитой анхарал хандуулагдадаг гээшэ. Үхибүүдэй элдэб кружогуудта, секциүүдтэ хабаздуулагдаагүй газарта гурим, журам эбдэхэ ябадал үзэгдэдэг.

Ажаhуудаг газартань үхибүүдэй дунда ябуулагдадаг спортивно-ниитэ хүдэлмэриие хүгжэсөхэ, нарижуулан hайжеруулха, залуушуулай элүүр энхые бэхижүүлхэ, гурим журам хаза гайруулха ябадал нэргылхэ зорилготойгоор «Динамо» бүлгэмэй республиканска советэй үүсхэлээр Буряад орон дотор, милициин районно таhагуудей дэргэдэ, юрэнхы эрдэмэй hургуулинуудта, микрорайонуудта эдиршүүлэй «Дзержинец» гэжэ клубууд эмхидхэгдэнэ. Мунөө 16 иимэ клуб эмхидхэгдэн байгуулагданхай.

Совет Арми болон Далайн Сэрэгэй Флэдэй үдэртэ зорюулагдажа, эдэ клубуудай дунда самбо барилдаагаар түрүү hуури ээлхын тулөө мурысөөч «Динамо» бүлгэмэй барилдааней зал соо түрүүшынхээ үнгэргэгдэбэ.

Үсөөхэн хүбүүдэй хабаадаашье hаань, мурысоон яhала hайнаар үнгэргэгдөө. Хүбүүд эрмэлээл түгэсоор барилдажа, ооhэдынгөө хаба шаделда, арга дүрэдэ этигэhэн байха юм.

Улаан-Удын 40 дахи кварталда байрладаг «Дзержинец» клубэй эдир самбистнууд илангаяа ехэ амжалта туйлаа. Залуу тренер Александр Раков хоёрдохи жэлээ эндэ худэлнэ. Тиихэдээ тэрэ эдир барилдаашадые hурген hорилгодо бухы хүсэ шадалаа элсүүлнэ. Тиин тус клубай түлөөлэгшэдэй 10 шэгнүүртэ илажа гаразниинь гайхалтайшье бэшэ.

Ерэгшэдэй дундаhаа hурунтаевын дунда hургуулиин 5 дахи классай hурагша Дима Сумкин онсо шалгарбэ. Тэрэ дүрэ буляалдалгын барилдаанай секциде ябадаг, гэбэшье самбо барилдаанда хабаяа туршахадаа, амжалта түйлаhан байха юм.

Улаан-Удынхид ооhсо Дима Цыреновые, Володя Борисовые, Андрей Пагыо онсолон тэмдэглэлтэй.

Энэ мурысоон заншалта болгогдобо.

В. СЫДЕЕВ.

Правда Бурятии

Нэгэдэхи хуудаhанда. «Мал ажалда — эршэмтэй онол арганууде нэбтэрүүлхэ» — түрүү бэшэг. СССР-эй профсоюзуудай XVIII съезд. КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө — материалнуудай суглуулбари.

Хоёрдохи хуудаhанда. «Холын хараатайгаар худэлхэ» — В. Ивановой статья. «Голодоhо гергагшые хайшан гээд олоо биб?» — авторынь Л. на.

Гурбадахи хуудаhанда hургуулиин реформ тэниие хүмүүжүүлха. шын алхамууд найдуу Э. Борисовагай статьи.

Дүрбэдэхи хуудаhанда публикын худөөгэй үбэлэй I назлануудсоонэй гал, бадараа Гармаевай тэмдэглэлтэй шалта болохынь хүр — Е. Румянцевай ин рэлдөөн. ТАССай кор дентнүүдэй хилын саанаа гээhэн мэдээсэлнүүдэй бари.

Сонсор экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.00 — Үглөөнэй гимнастика. Мультфильм. Хүгжэм. 8.30 — Время. 9.15 — «Стажер» — уран hайханай фильм. 9.45 — ««Дэлхэй ба залуушуул». 11.20 — hурагшадта уран зохёолой викторина. 12.45 — СССР-эй профсоюзуудай XVIII съездын делегадууд хөөрэнэ. (12.55 хүрэтэр). 17.00 — СССР-эй профсоюзуудай XVIII съездын делегадууд хөөрэнэ. 17.15 — «Потерянная фотография» — уран hайханай фильм. (СССР—ЧССР). Улаан-Удэ. 18.25 — Бэшүүрэй районой Шэбэртын худөөгэй Соведэй худэлмэри тухай. 19.05 — «Байгал». **Москва.** 19.35 — СССР-эй профсоюзуудай XVIII съездын делегадууд хөөрэнэ. 19.45 — «Мунөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — «Эдүүр энхэ байха гээ hаа». 20.20 — Кинопанорама. 22.00 — Время. 22.30 — Сан-Ремэдэхи итальян дуунай фестиваль дээрэ. 23.30 — «Тэдэнэр Афганистан тухай зурана». 00.10 — «Мунөөдэр — түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10.35 — К. Г. Паустовский. «Мещерская сторона». 10.05, 15.20 — Англи хэлэн. 11.05 — СПТУ-гай hурагшадта. Общество 11.35, 12.35 — Хүгжэм. класс. 12.05 — «Манай 13.10 — «От Буга до Б уран hайханай фильм. Шэнэ hонин. Улаан-Удэ — Шэнэ hонин (бур **Москва.** 18.25 — В. А Оркестртэй хамта ф но дээрэ гүйсэдхэг церт. 18.50 — Ороон малнуудай селекци далнууд тухай. 19.35 — «Халаан» — нал (буряадаар). 19.55 сомолой прожекторай стной штабай худал хай. 20.30 — «Тосхоной хэрэгүүд» (буряадаар). Мультфильм. Москва — «Амгалан нойрсоо шуул!». 21.20 — Е Европын чемпионуудаа Эрэшүүл. «Жаль «Трейсер Филипс 22.00 — Время. 22.30 — зитор А. П. Бородин найрлуганууд. 23.45 тивна программа: союзуудай XVIII съез легадууд спортсм уулзаха. 2. Бүмбэгэ кейгээр СССР-эй «Зоркий» — «Енисей. кейгээр СССР-эй «Крылья Советов» мо» (М). 4. Студент лэй бүхэдэлхэйн 5. Биатлон. Дэлхэй нат. Эхэнэрнүүд.

Редакторай орлогч
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВА

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ 23, редактор — 2-50-96, приемная